

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Seramik Anasanat Dalı

**MEVLEVİLİK GELENEĞİNDEKİ SEMA TÖRENİ
HAREKETLERİNİN SERAMİK FORMLARA YANSIMASI**

Gökçe Uysal

Sanatta Yeterlik Çalışma Raporu

ANKARA, 2016

MEVLEVİLİK GELENEĞİNDEKİ SEMA TÖRENİ HAREKETLERİNİN
SERAMİK FORMLARA YANSIMASI

Gökçe Uysal

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Seramik Anasanat Dalı

Sanatta Yeterlik Çalışma Raporu

ANKARA, 2016

KABUL VE ONAY

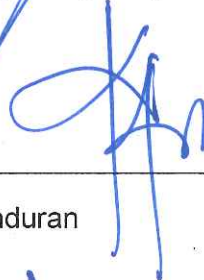
Gökçe Uysal tarafından hazırlanan "Mevlevilik Geleneğindeki Sema Töreni Hareketlerinin Seramik Formlara Yansıması" başlıklı bu çalışma, 30/03/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sanatta Yeterlik Eseri Çalışma Raporu olarak kabul edilmiştir.

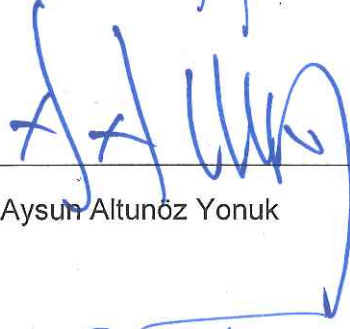
Prof. Dr. Candan Terviel (Başkan)

Yrd.Doç. Hüseyin Özçelik (Danışman)

Prof. Kaan Canduran

Doç.Dr. Aysun Altunöz Yonuk

Yrd.Doç. Olcay Boratav

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr.Türev BERKİ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

X Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Gökçe Uysal

TEŞEKKÜR

Mevlevilik Geleneğindeki Sema Töreni Hareketlerinin Seramik Formlara Yansımaları ele aldığım bu Sanatta Yeterlik Çalışma Raporu kapsamında, değerli hocalarımla tavsiyeleri ışığında literatür taraması ve kaynak araştırmasında bulundum. Bununla birlikte tasarımların oluşması, uygulanması ve raporun yazım sürecinde fikirlerine değer verdiğim kişilerden destek gördüm. Bu zorlu süreçte yanımda olan kıymetli insanlara teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmaya hazırlık aşamasında ve raporun oluşum sürecinde teknik ve sanatsal görüşleri ile bana yol gösteren değerli danışmanım Sayın, Yrd. Doç. Hüseyin Özçelik'e, uygulamaların hazırlanmasında teknik olarak yardımlarını esirgemeyen bölümümüzün değerli hocalarından Sayın, Doç. T. Emre Feyzoğlu ve Sayın, Arş. Gör. İlhan Marasalı'ya, Mevlevilik ve Sema'ya olan ilgimin filizlenmesine sebep olan, kaynak araştırmasında önerilerinden yararlandığım, Şefik Can'ın kaleme aldığı Mesnevî Tercümesi'ni okumamı tavsiye eden, gerek akademik bilgisi gerek manevi desteği ile her zaman yanımda olan Prof. Dr. N. Oya Levendoğlu Öner'e teşekkür ederim.

Ayrıca, akademik dünya dostları ile daha güzel dedirten dostlarıma; tasarımların oluşum sürecinde fikirlerini benimle paylaşan, Sanatta Yeterliği birlikte yaşadığımız arkadaşım, Arş. Gör. Gamze Boz Sülüoğlu'na, fikirlerine, düşüncelerine çok değer verdiğim ve raporun yazım aşamasında sıklıkla tecrübelerinden faydalandığım Arş. Gör. Gökçe Özer Eröz'e, raporun fotoğraf arşivinin oluşmasındaki yardımları ve verdiği manevi destek ile beni yalnız bırakmayan Emrah Başer'e ve son olarak; kendimi her zaman şanslı hissetmeme sebep olan, uzakta olsalar da hep yanımda hissettiğim sevgili ağabeyim Gökseven Uysal'a, annem, Sare Uysal'a ve babam, Kadir Uysal'a içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Arş. Gör. Gökçe Uysal

ÖZET

UYSAL Gökçe. *Mevlevilik Geleneğindeki Sema Töreni Hareketlerinin Seramik Formlara Yansımaları, Sanatta Yeterlik Çalışma Raporu, Ankara, 2016*

İnsanlık tarihine düşünceleri ile büyük katkıda bulunan 13. yy'ın en saygın İslâm düşünürlerinden Hz. Mevlâna Celâleddin Rumi bugün tüm dünyada farklı kültürler ve inançlar tarafından kabul görmüştür. Mevlâna, Mevlevilik inancının da başlangıcıdır ve Mevlevilik, Rumi önderliğinde, insanın kendisini Allah'a adanmasıdır. Mevleviliğin ibadet şekli sayılan "Sema" ise tüm dünyada insanlarda hayranlık uyandıran bir ayindir. Pek çok açıdan dikkat çekici olan Sema, sanatsal açıdan da estetik ve ilham vericidir. Günümüzde farklı milletlerdeki ve alanlardaki sanatçılar, Sema'yı kendi sanatlarına konu etmişlerdir. Özellikle plastik sanatlarda, sanatçılar Sema'nın hareketlerini, müziğini, kıyafetlerini sanatın konusu olarak kullanmışlardır.

Bu Sanatta Yeterlik Çalışma Raporu, Sema töreni hareketlerinin seramik sanatındaki etkilerini incelemek üzerine yazılmıştır. Rapor, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün ilk aşamasında; Mevlâna'nın hayatı, kişiliği ve eserleri incelenmiştir. Daha sonra Mevlevilik geleneği araştırılmış, tarihsel süreçteki gelişiminden bahsedilmiştir. Bütün bunlar ile bağlantılı olarak raporun temel konusu olan ve Sema töreni, tarihi geçmişi, manevi anlamı, biçim ve içerik olarak ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde ise, sanat tarihinde Sema töreninden ilham alan, eserlerine konu olarak Sema'yı ve Sema töreni hareketlerini seçen sanatçılar araştırılmış örnek çalışmalar üzerine incelemeler yapılmıştır. Raporun temel aşaması olan seramik uygulamalar bölümünde; literatür taraması sırasında oluşan bilgi birikiminden yola çıkılarak hazırlanan kişisel tasarımlar, sanatın araç gereçleri ve bu konuya uygun seçilen seramik teknikleri ile Sema töreni hareketleri temalı özgün seramik çalışmalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Mevlevilik, Sema, Sanat, Seramik

ABSTRACT

UYSAL Gökçe. *Representation to Ceramic Forms of Sema Ceremony Gestures in Mevleviyeh Tradition, Report of Proficiency in Art, Ankara, 2016*

Today, Hz. Mevlana Celaleddin Rumi, who contributed greatly with his thoughts to history of humanity and the most respectable Islamic philosophers of 13th century, has been accepted by different cultures and beliefs all over the world. Mevlana is also the beginning of Mevleviyeh belief. Mevleviyeh is that human consecrates itself to God under the leadership of Rumi. Sema which is regarded as a form of worship is an admirable rite among the people all over the world. Sema which is remarkable in many aspects is also aesthetic and inspirational in terms of artistic. Nowadays artists in different nations and areas have mentioned Sema in their art. Especially in plastic arts, artists have used dance, music, costumes of Sema as the subject of art.

Report of Proficiency Work in this art has written so as to investigate effects on ceramics of Sema Ceremony Gestures. The report has composed of two chapters. In early section of the first chapter, life, personality, and works of Mevlana have been investigated. Then, tradition of Mevlevieh has been researched, mentioned its development in historical process. Main subject of report in connection with all and Sema Ceremony has been detailedly handled its historical background and spiritual meaning as the form and substance. In the second chapter, The artists that get inspired from Sema ceremony, choose Sema and Sema Ceremony Gestures as a topic for their works have been studied, worked on reviews about case studies. In implementation section that is the main phase of report, Sema Ceremony Gestures themed designs and phases by looking at accumulation of knowledge during literature review of researcher and composed benefit from power of personal design have been explained.

Key Words: Art, Ceramic, Mevlana, Mevleviyeh, Sema

**MEVLEVİLİK GELENEĞİNDEKİ SEMA TÖRENİ HAREKETLERİNİN
SERAMİK FORMLARA YANSIMASI**

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
GÖRSELLER DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: HZ. MEVLĀNA CELĀLEDDİN RUMĪ, MEVLEVİLİK ve SEMA TÖRENİ	3
1.1. HZ. MEVLĀNA’NIN HAYATI, ESERLERİ VE DÜŞÜNCE TARZI.....	3
1.1.1. Hz. Mevlāna’nın Eserlerinden Mesnevi’nin Yazımı, İçeriği ve Önemi.....	8
1.2. MEVLEVİLİK.....	11
1.2.1. Tarihsel Süreç İçinde Mevlevilik.....	11
1.2.2. Mevleviliğin İçsel Anlamı.....	13
1.2.3. Mevlevilik Eğitimi.....	16

1.2.4. Mevlevilikte Sema'nın Tanımı, Tarihsel Süreç	
İçerisindeki Gelişimi.....	18
1.2.5. Sema Giysileri ve Sembolleri.....	21
1.2.5.1. Sikke	22
1.2.5.2. Tennure.....	23
1.2.5.3. Elifnamet (Elifi nemed).....	24
1.2.5.4. Destegül.....	24
1.2.5.5. Hırka.....	25
1.2.6. Sema Töreni Hareketleri ve Anlamları.....	26
İKİNCİ BÖLÜM: MEVLEVİLİKTEKİ SEMA TÖRENİ	
HAREKETLERİNİN SERAMİK FORMLARA YANSIMASI.....	39
2.1. Mevlevilikteki Sema Töreni Hareketlerinin	
Plastik Sanatlara Yansıması.....	39
2.2. Mevlevilikteki Sema Töreni Hareketleri'nin Kişisel Seramik	
Form Uygulamalarına Yansıması.....	53
2.2.1. Bir Olmak Serisi.....	56
2.2.2. Vuslat Serisi.....	63
2.2.3. Çokluktaki Teklik Serisi.....	74
SONUÇ.....	78
KAYNAKÇA.....	82
EK.....	85
ÖZGEÇMİŞ.....	86

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1: Mevlâna'nın Tasviri.....	3
< http://mevlana.com > (Erişim Tarihi: 26. 10. 2015)	
Görsel 2: Divan - ı Kebir'den El yazması örneği.....	7
< http://muze.semazen.net/content.php?id=00108 > (Erişim Tarihi: 30. 10. 2015)	
Görsel 3: Mesnevi.....	9
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 4: Konya Mevlâna Dergâhı.....	12
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 5: Mevlevi Dergâhında verilen eğitimi anlatan resim.....	17
< http://listelist.com/mevlananin-hayati >(Erişim Tarihi:03.12.2016)	
Görsel 6: Sema Töreninden Görüntü.....	21
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 7: Semazen Sikkesi.....	22
< www.camimalzemesi.com > (Erişim Tarihi: 16. 12. 2015)	
Görsel 8: Sema Tennuresi.....	23
<Arife A; “Mevlâna Müzesinde Bulunan Mevlevi Giysilerinin ve Mevlâna'ya Atfedilen Giysilerin Giyim Sanatı Açısından İncelenmesi” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Anabilim Dalı Giyim Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.>	
Görsel 9: Elifnamet.....	24
<Arife A; “Mevlâna Müzesinde Bulunan Mevlevi Giysilerinin ve Mevlâna'ya Atfedilen Giysilerin Giyim Sanatı Açısından İncelenmesi” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Anabilim Dalı Giyim Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.>	
Görsel 10: Hırka.....	25
<Arife A; “Mevlâna Müzesinde Bulunan Mevlevi Giysilerinin ve Mevlâna'ya Atfedilen Giysilerin Giyim Sanatı Açısından İncelenmesi” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Anabilim Dalı Giyim Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.>	

Görsel 11: Sema Halindeki Semazenler.....	27
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 12: Semahaneye giriş yaparken Selam veren Semazenler.....	27
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 13: Şeyh'in semazenler ile selam vermesi.....	28
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 14: Naat – 1 Mevlâna.....	29
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 15: Sultan Veled Devri.....	30
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 16: Lam – elif duruşu.....	31
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 17 ve 18: Sema için izin alan semazenler.....	32
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 19: Sema eden semazen.....	33
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 20: Birinci selamdan ikinci selama geçiş.....	34
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 21: Üçüncü Selam.....	35
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 22: Post Seması.....	36
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 23: Sema Törenin Bitişi, Kuran Okunması.....	37
Kişisel Fotoğraf Arşivi	
Görsel 24: Hz. Mevlâna' nın babası Baha Veled'in Konya mezarlığındaki vaazını konu eden minyatür.....	40
< http://www.themorgan.org/collection/treasures-of-islamic-manuscript-painting/29?page=29 >(Erişim Tarihi: 06. 01. 2016)	

- Görsel 25:** Rembrandt, “Dört Derviş”..... 41
<http://www.allposters.com/-sp/Four-Orientals-Seated-under-a-Tree-C-1659-Pen-Ink-and-Wash-on-Paper-Posters_i9038352_.htm>
(Erişim Tarihi: 11. 01. 2016)
- Görsel 26:** Jean –Baptiste van Mour “Pera’da Mevlevi Dervişler”.....42
<http://www.tarihnotlari.com/wp-content/uploads/2011/11/Jean-Baptiste_van_Mour_mevlevi-dervisler.jpg&imgrefurl>
(Erişim Tarihi: 18. 01. 2016)
- Görsel 27:** Jean – Leon Gerome “Derviş”.....42
<<http://www.jeanleongerome.org/Whirling-Dervishes-large.html>>
(Erişim Tarihi: 18. 01. 2014)
- Görsel 28:** Aldo Mondino “Tuecata”.....43
<<http://www.aldomondino.it/opere/dettaglio/39>>
(Erişim Tarihi: 19.01.2016)
- Görsel 29:** Aldo Mondino, “Dervisci – Maestro”.....43
<<http://www.aldomondino.it/opere/dettaglio/40>>
(Erişim Tarihi: 19.01.2016)
- Görsel 30:** Fahrelnissa Zeid, “Dance”.....44
<<http://www.wikiart.org/en/princess-fahrelnissa-zeid/dance-1980>>
(Erişim Tarihi: 21.01.2016)
- Görsel 31:** Maide Arel, “Mevleviler”.....44
<http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=617> (Erişim Tarihi:19. 01. 2016)
- Görsel 32:** Khaled Zaki,“Sufi”.....46
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>
- Görsel 33:** Khaled Zaki, “The Sufi”.....46
<<http://www.khaled-zaki.com/bronze.html>> (Erişim Tarihi : 22. 01. 2016)

- Görsel 34:** Gülsün Erbil, “Mevlâna’ya Saygı Bir”.....47
<<http://www.slideshare.net/onurayangil/glsn-erbin-sanat-yks>>
(Erişim Tarihi: 24. 01. 2016)
- Görsel 35:** Gülsün Erbil, “Kutsal Armağan”.....47
<<http://www.slideshare.net/onurayangil/glsn-erbin-sanat-yks>>
(Erişim Tarihi: 24. 01. 2016)
- Görsel 36:** Hamiye Çolakoğlu “İnsan”.....48
<<http://www.tamsanat.net/sanatcilar/eserleri.php?sanatci=944>>
(Erişim Tarihi: 24. 01. 2016)
- Görsel 37:** Hamiye Çolakoğlu “İnsan”.....48
<<https://tr.pinterest.com/pin/548102217124051031>>
(Erişim Tarihi: 24.01.2015)
- Görsel 38:** Tuba Demircioğlu “İçimdekiler”.....49
<Sanatçının Kişisel Fotoğraf Arşivi>
- Görsel 39:** Tuba Demircioğlu “Döngü IV”.....49
<Sanatçının Kişisel Fotoğraf Arşivi>
- Görsel 40:** Ercan Dural “Çift Hû”.....50
<Nas, Emine; “Mevleviyeh”, Ceramics Technical sayı 35, Kasım 2012.<http://search.informit.com.au/documentSummary;dn=918036102659605;res=IELHSS> > (Erişim Tarihi: 11.09. 2015)
- Görsel 41:** Seçil Nebioğlu “Sufi Heykel”.....51
<<http://www.secilnebioglu.com/detay.php?sirano=89> >
(Erişim Tarihi: 26.01.2016)
- Görsel 42:** Seçil Nebioğlu “Sufi Heykel” (Selam Esmalı).....51
<<http://www.secilnebioglu.com/detay.php?sirano=83>>
(Erişim Tarihi: 26.01.2016)
- Görsel 43:** H. Serdar Mutlu “Dervişlerin Selâmı”.....52
<Mutlu, H. Serdar; “Devinimin Sonsuzluğunda Semâ”, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi, Mevlâna Araştırmaları Dergisi sayı: 2, edt: Öz, Y. , Kuyumcu H. , Konya 2007.>

Görsel 44: H. Serdar Mutlu “Devran”.....	52
<Mutlu, H. Serdar; “Devinimin Sonsuzluğunda Semâ”, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Arştırma ve Uygulama Merkezi, Mevlâna Araştırmaları Dergisi sayı: 2, edt: Öz, Y. , Kuyumcu H. , Konya 2007.>	
Görsel 45: H. Serdar Mutlu, “Hz. Pir”.....	53
<Mutlu, H. Serdar; “Toprağın Ateşle Semasında Mevlana”, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslar arası Mevlâna ve Mevlevîlik Sempozyumu Bildiriler II, edt: Elmalı, A. ,Bakkal A. Şanlıurfa Ekim 2007.>	
Görsel 46: Eskiz Örnekleri.....	55
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 47: Bir Olmak Serisinin Eskizleri.....	56
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 48: Bir Olmak Serisinin Model Aşaması.....	57
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 49: “Bir Olmak I” Detay.....	57
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 50: “Bir Olmak I”.....	58
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 51: “Bir Olmak II”.....	58
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 52: “Bir Olmak III”.....	59
Kişisel Fotoğraf Arşivi	
Görsel 53: “Bir Olmak III” Farklı Görünüş.....	59
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 54: “Bir Olmak IV”.....	60
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 55: “Bir Olmak IV” Farklı Görünüş.....	60
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 56: “Bir Olmak V” adlı çalışmanın eskiz ve uygulama aşaması.....	61
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	

Görsel 57: “Bir Olmak V”	62
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 58: “Bir Olmak VI”	62
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 59: “Vuslat I” adlı çalışmanın eskizi.....	64
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 60: “Vuslat I” adlı çalışmanın model hazırlama aşaması.....	64
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 61: “Vuslat I”	65
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 62: “Vuslat I” Detay	65
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 63: “Vuslat II” adlı çalışmanın eskizi.....	66
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 64: “Vuslat II” adlı çalışmanın eskizi.....	66
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 65: “Vuslat II”	67
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 66: “Vuslat II” Detay.....	67
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 67: “Vuslat III”	68
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 68: “Vuslat III” Farklı Görünüş.....	68
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 69: “Vuslat IV”	69
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 70: “Vuslat IV” Farklı Görünüş.....	69
<Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 71: “Vuslat V”	70
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	

Görsel 72: “Vuslat V” Farklı Görünüş.....	70
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 73: “Vuslat VI”	71
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 74: “Vuslat VI” Farklı Görünüş	71
<Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 75: “Vuslat VI”	72
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 76: “Vuslat VI” Farklı Görünüş.....	72
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 77 : “Vuslat VI”	73
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 78 : “Vuslat VI” Detay.....	73
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 79: Çokluktaki Teklik Serisinin eskiz çizimi.....	75
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 80: “Çokluktaki Teklik I”	75
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 81: “Çokluktaki Teklik II”	76
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 82: “Çokluktaki Teklik III” / “Tören”	76
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 83: “Çokluktaki Teklik IV”	77
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	
Görsel 84: “Çokluktaki Teklik V”	77
<Kişisel Fotoğraf Arşivi>	

GİRİŞ

İnsanlık tarihine düşünceleri ve öğretileri ile büyük katkıda bulunan 13.yy'ın en saygın İslâm düşünürlerinden Hz. Mevlâna Celâleddin Rumi, bugün tüm dünya milletleri ve dinleri tarafından kabul edilmiştir. Yaşadığı yüzyılda çok büyük kitlelerin sevgi ve saygısını kazanan ve takip edilen, o günden bugüne yüzyıllar sonra bile eserleri farklı dillere çevrilen Mevlâna, sadece bir düşünür değil, din adamı, şair ve mutasavvıftır. Belki de bu çok yönlülüğün bir sonucu olarak bugün bile Rumi'nin üzerine araştırmalar yapılmakta kitaplar yazılmaktadır. Mevlâna'yı bu kadar özel yapan sadece söylediği sözler değildir elbette, sahip olduğu Allah sevgisi ve onun yoluna kendisini adanması da insanların hayranlığını kazanmasına sebep olmuştur.

Mevlâna, Mevlevilik tarikatının kurucusu olmasa da müritleri tarafından Pir kabul edilmiştir. Mevlevilik ise Allah yolunda Allah aşkı ile Mevlâna'nın önderliğinde onun öğretilerini esas alarak oluşturulan bir tarikattır. Mevlâna'nın müridi Hüsâmeddin Çelebi ve büyük oğlu Sultan Veled tarafından temelleri atılan Mevlevilik daha sonraki yıllarda giderek büyümüş ve köklemiştir. Bu tarikata mensup olmaya gönüllü olanlar zor bir eğitim sürecinden geçerler. Bin bir günlük çile denilen bu eğitimde kişinin canı, sabrı, ahlakı ve fikirleri sınanır. Bu güç sınavı aşır tamamlayan can'lar dede unvanı alır ve tarikat dervişlerine katılır. Derviş yaşantısı da yine Mevlâna'nın öğretileri doğrultusunda Allah'a olan bağlılığı esas alan, iyi ahlaklı, insana ve doğaya saygılı, kâmil insan olmayı gerektiren bir yaşantıdır.

Mevlevilik ve derviş yaşantısının olmazsa olmazlarından biri ise Sema'dır. Sema, bir Sufi'nin Allah aşkını gösteren ibadet şeklidir. Hz. Pir zamanından beri gerçekleştirilen bu ayin Mevlâna tarafından kasıtlı bir düzen ile yapılmasa da ondan sonra tarikatın kurucuları ve müritleri tarafından belli kurallara bağlanmış ve nizama sokulmuştur. Bugün kabul edilen Sema ayininin çok derin anlamları vardır. Semazenlerin giydikleri kıyafetlerden, oluşturdukları hareketlere kadar her bir unsur sembolik manalara sahiptir ve Sema ayininin temelinde Allah'ın birliği ve eşsizliği anlatılır.

Sema, bir semazenin Allah aşkı ile kendinden geçmesidir. Ruhsal huzura varması, nefisini terbiye etmesi, kâmil insan mertebesine ulaşması, ulaştığı mertebeye sonrasını bunu coşku ile kutlamasıdır. Mevlevî inancına göre Sema'da çokça sembolik anlam vardır. Semahanedeki kırmızı post, Hz. Pir'in makamını temsil ederken, semazenlerin sikkeleri, nefislerinin mezar taşını, tennureleri ise nefislerinin mezarını sembolize eder. Bütün bu semboller şunu anlatır; Sema eden bir semazen hakikati arar, Allah'a yönelir ve onun aşkı için yücelip kendi nefisini köreltir. Dünyevi kaygılardan uzaklaşır, varoluşun ve benliğinin farkında olan bir kul olarak Allah'a hizmet için yaşamaya devam eder.

Böyle derin anlamları ve köklü bir geçmişi olan Mevlevîlik ve Sema, doğal olarak sanat dallarında farklı disiplinlerdeki pek çok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Hz. Mevlâna'nın felsefesinden ve Mevlevîliğin içsel anlamından etkilenen çok sayıda sanatçı, eserlerinde dervişlere, onların yaşantısına ve Sema sahnelerine yer vermiştir. Sanat tarihine bakıldığında eski zamanlardan günümüze çoğu ressam, Sema'yı kendilerine çağrıştırdığı temalar ile kendi üsluplarınca eserlerine aktarmışlardır. Resim sanatı dışında diğer plastik sanat dallarında da bu etki görülmektedir. Özellikle seramik sanatında; kilin plastikliğinin sağladığı üç boyutluluk Sema kavramına değer katmaktadır. Çömlekçi tornasında dönerek biçimlenen seramiklerin, semazenlerin aşk ile dönüşlerini çağrıştırmaları, sema ve seramiğin özleri bakımından pek çok ortak noktaya sahip olduğunu gösterir.

Bu Sanatta Yeterlik Çalışma Raporu kapsamında birinci bölümde Hz. Mevlâna'nın hayatı, Mevlevîlik tarikatı ve temel konu olan Sema üzerine literatür taraması yapılmış, Sema töreni ayrıntıları ile incelenmiştir. Raporun ikinci bölümünde ise, Sema'yı sanatlarına konu eden sanatçılar araştırılmış eserlerine Sema'yı nasıl yansıttıkları irdelenmiştir. Bütün bu araştırmalar ve analizler sonucunda, Mevlevîliğin maneviyatının ve Sema'daki hareketlerin çağrıştırdığı anlamlar, özgün seramik form uygulamaları ile hayata geçirilmiştir. Araştırma süreci ve konu hakkındaki geniş bilgi raporun ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak işlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM:

HZ. MEVLĀNA CELĀLEDDİN RUMĪ, MEVLEVİLİK VE SEMA TÖRENİ

1.1. HZ. MEVLĀNA'NIN HAYATI, ESERLERİ VE DÜŞÜNCE TARZI

Mevlāna Celāleddin Muhammed ya da bugün bilinen adı ile Mevlāna Celāleddin Rumî; Türk İslâm tasavvuf tarihinin en önemli şair ve düşünürlerindedir. Kendisi yazılı kaynaklara göre bugünün Afganistan'ı olan Horasan'ın Belh şehrinde 30 Eylül 1207 yılında doğmuştur. Babası dönemin önde gelen bilginlerinden Sultan - ül Ulema (Bilginlerin Sultanı) olarak da bilinen Muhammed Bahâeddin Veled'dir. Annesi ise; Harzemşahlılar hanedanından Alâeddin Muhammed'in kızı Mümine Hatundur (Bakırcı, 2010:4). Celāleddin Muhammed'in neden Mevlāna ön adı ile anıldığını Karaismailoğlu, şu şekilde açıklık getirir;

İslâm dünyasında hürmet belirtmek için önemli kişilerin isimlerinin önüne kullanılan "Efendimiz" anlamındaki Mevlāna lakabı, Mevlāna Celāleddin Muhammed ile birlikte özel bir isme dönüşmüştür. Hüdavendigâr, Hünkâr, Hazret – i Mevlāna, Mevlevi, Şeyh, Mollâ – yı Rumî, Rumî ve Hazret – i Pir lâkap ve unvanları da Mevlāna için kullanılmıştır (Karaismailoğlu, 2007:41).

Görsel 1.

Mevlana'nın tasviri

Mevlāna'nın babası Bahâeddin Veled, fikir ve inanç ayrılığından doğan siyasi baskılar ve yaklaşan Moğol istilası sebebiyle ailesini yanına alıp Belh'den göç etmiştir. Mevlāna'nın ailesi ile birlikte çıktığı bu göç yolculuğunda beş altı yaşlarında olduğu tahmin edilir (Bakırcı, 2011:4). Kaynaklara göre Mevlāna ve

ailesi önce Nişabur sonra Bağdat daha sonra hac ziyaretlerini gerçekleştirmek için Mekke ve Medine'ye gitmişlerdir. Buradaki görevlerini tamamladıktan sonra Şam'a geçmiş ve en sonunda Mevlâna on yaşlarındayken Anadolu'ya gelmişlerdir. Anadolu'da ise sırasıyla Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri ve Niğde'de yaşamış sonra Karaman'a yerleşmişlerdir (Konyar, 2014:21). Mevlâna burada ünlü Türk âlimlerinden Lala Şerefeddin Semerkandi'nin kızı Gevher Hatun ile evlenmiş, SultanVeled ve Alâeddin Çelebi adında iki oğlu olmuştur. Gevher Hatunun vefatından sonra Mevlâna bir kez daha evlenmiştir. Kerra Hatun ile olan ikinci evliliğinden Muzaffereddin, Emir Âlim Çelebi adında oğulları ve Melike Hatun adında bir kızı olmuştur.

Mevlâna Celâleddin Rumî'nin ailesi ile birlikte Karaman'da yaşadığı süre içinde annesi Mümine Hatun ve kardeşi Alâeddin Çelebi vefat etmiştir. Bu ölümlerin üzerine babası Bahâeddin Veled Karaman'da kalmak istememiş, o dönemde Selçuklu Devleti'nin başında olan Alâeddin Keykubat'ın teklifini kabul etmiş, ailesinin geri kalanın yanına alarak Konya'ya yerleşmiştir. Bahâeddin Veled, Konya'ya yerleştikten iki sene sonra vefat etmiştir. Mevlâna babasının vefatına kadar onun ilminden, bilgisinden faydalanmış sadece oğlu değil aynı zamanda öğrencisi de olmuştur.

Küçük Celâleddin bu yeni vatanında bir yandan tahsilini sürdürürken, bir yandan da önce babası sonra onun halifesi Burhaneddin Muhakkık – 1 Timriz'den (Öl. 1244) ilk Tasavvuf eğitimini almıştır. Yüksek eğitimini Halep'te zamanın en ünlü medreselerinde ve Kemâleddin İbn – el Âdim gibi en ünlü hocalarının önünde tamamlamış; İslâm Hukuk'u sahasında genç bir uzman olarak Konya'ya dönerek Karatay Medresesinde eğitim faaliyetlerine başlamıştır (Ocak, 2007:16).

Mevlâna'nın içinde bulunduğu aile yapısının, çocukluk ve gençlik dönemi boyunca yaşadığı kültürlerin, babasından ve çevresinden aldığı adap ve eğitimin onun kişiliğine olan etkisi yadsınamaz. Konya'da medrese ve camilerde dersler anlatan, dini sohbetlerde bulunana Mevlâna 1244 yılında Şems – i Tebrizi ile tanışır (Karaismailoğlu, 2007:40). Onun hayatında büyük öneme sahip olan Şems – i Tebrizi Mevlâna'yı mürtlerinden, öğrencilerinden ve günlük işlerinden uzak kılmıştır. “Bu kaynaşma Mevlâna'ya derslerinden el çektirmiş, onu halka yaptığı sohbetlerden ayırmıştır. Bütün gününü Şems ile geçirmeye başlayan Mevlâna,

Şems'ten ilm – i ledü'nün¹ derinliklerini öğrenmeye başlamış, onda mutlak varlığın kemalini görmüştür” (Bakırcı, 2010:13).

Bu dostluktan Mevlâna'nın takipçileri ve çevresi, rahatsızlık duymaya başlamışlardır. Bunun farkında olan Şems – i Tebriz ilk gelişinden yaklaşık bir buçuk yıl sonra Konya'dan ayrılır. Onun yokluğundan çok etkilenen Mevlâna eski haline dönemez. Bunun üzerine oğlu Sultan Veled, Şems – i bulmak için Şam'a gider. Şems – i Tebriz Konya'ya ikinci kez gelir, fakat Mevlâna ile dostlukları çok uzun sürmez çünkü Şems 1247 yılında hiç dönmek üzere kaybolur (Can, 1999:54). Şems'in bu kayboluşu hakkında yazılı kaynaklarda çokça rivayet vardır. En yaygın olanı Mevlâna'nın oğlu Alâeddin Çelebi ve müritlerinin Mevlâna'yı Şems – i Tebriz'den kıskandıkları için gizlice öldürdükleri üzerinedir. “Mevlâna'nın şems ile daha fazla vakit geçirmesinden rahatsız olanların bir gece Şems'i öldürüp kuyuya attıkları Sultan Veled'in eşi Fatma Hatundan nakledilmektedir” (Bakırcı, 2010:13). Şems'in ikinci gidişinden sonra Mevlâna uzun süre onu aramış, bulamayacağını anlayınca derin bir üzüntüye kapılmıştır. Şems'in hasretini uzun bir süre çeken Mevlâna daha sonra kendine dost ve halife olarak kuyumcu Şeyh Selahaddin'i kabul etmiştir. Bu dostluk şu sözler ile nakledilir;

Şems'in ölümünden sonra Mevlâna Şems'teki tecellileri Selahaddin Zerkubi'de görmüş, dostlarını ve müritlerini ona itaat ettirmiştir. Sipaslar da, Mevlâna'nın bir gün Selahaddin'in kuyumcu dükkânının önünden geçerken onun çekiç vuruşundan cezbelenip sema yapmaya başladığı, Selahaddin'in de bu hali görüp çekiç altındaki altının ziyan olacağını düşünmeden çıraklarına çekiçleri vurmaya devam etmelerini istediği bunun sonunda Mevlâna ile birlikte sema yaptıkları anlatılmaktadır (Bakırcı, 2010:14).

Mevlâna ile Konyalı Selahaddin'in dostlukları on yıla yakın sürmüştür. Selahaddin'in vefatından sonra Mevlâna kendisine halife olarak Çelebi Hüsâmeddin'i seçmiştir. Kendisinin “Çelebi” ön adından ötürü, Mevlâna soyundan geldiği zannedilebilir çünkü Mevlâna soyundan gelenlere “Çelebi” denir. Fakat Hüsameddin Çelebi için kullanılan Çelebinin bununla alakası yoktur, onun lakabı olarak kullanılan Çelebi; efendi, kibar anlamına gelir ve halk

¹ Burada geçen “İlm – i Ledün” terimi Ethem Cebecioğlu'nun Tasavvuf Deyimleri ve Terimleri Sözlüğünde, “Allah tarafından öğretilen ilim” şeklinde tanımlanıyor.

tarafından sevilen sayılan kişiler için kullanılır.² Mevlâna'nın son on yılında ona dostluk eden Çelebi Hüsâmeddin'in Mesnevi'nin yazılmasına ön ayak olmuş ve büyük emek harcamıştır.

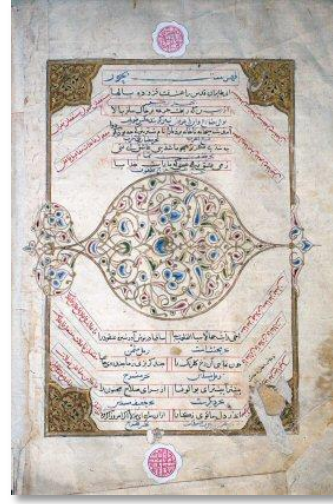
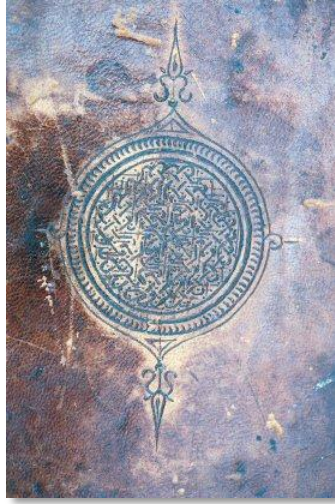
Mevlâna'nın son on senesi, onun dostları, müritleri ve çevresi için oldukça verimli geçmiştir. Ömrü boyunca Allah'a olan aşkı ve sevgiyi anlatan ve onun yolundan bir an olsun ayrılmayan Mevlâna Celâleddin Rumi, 17 Aralık 1273 yılında 66 yaşında vefat etmiştir (Top, 2001:26). Türk İslâm tarihinin en ünlü mutasavvıflarından olan Mevlâna ölümü bir ayrılık olarak değil bir kavuşma olarak nitelendirmiştir. Onun için ölüm, Yaradan'ına kavuşacağı gündür bir nevi düğündür, o yüzden hüznün değil sevincin habercisidir, bu inanıştan dolayı onun öldüğü güne Şeb - i Aruz yani "Düğün Gecesi" denir.

Mevlâna Celaleddin Rumi, atmış altı yıllık ömrü boyunca toplam beş esere hayat vermiştir. Bunlar, Mesnevi, Divanı Kebir, Fihi Mâ Fih, Mecâlisi Seba ve Mektubât'tır. Divanı Kebir, Mevlâna'nın tasavvufi şiirlerinden oluşur. Fihi Mâfih; kendisinin çeşitli cami, ders ve dost sohbetlerindeki vaaz ve nasihatlerinden meydana gelmiştir. Mecâlisi Seba' da Mevlâna'nın Farsça ve Arapça vermiş olduğu yedi hutbesi yer almaktadır. Mektubât ise, kendisi tarafından dönemin devlet adamlarına ve Selçuklu Sultanlarına yazmış olduğu 144 mektuptan oluşur (Güler, 2013: 75 - 76). Mevlâna'nın en çok okunan ve dünyada en çok tanınan eseri hiç şüphesiz Mesnevi'dir. Mesnevi temelde iki manzumedden oluşan bir şiir yazma türüdür, fakat Mevlâna ile öyle özdeşleşmiştir ki günümüzde Mesnevi denildiğinde akla Mevlâna Celâleddin Rumi gelir. Eser, toplam 25618 beyitten oluşur. Mevlâna'ya özgü bir anlatımla dönemin yaşam tarzı ve olayları anlatılır, ders çıkarılır, nasihat verilir. Mevlâna'nın eserleri şu sözlerle değerlendirilir;

Mevlâna'nın eserlerinde insan çok yönlü bir varlık. Allah ile ilişkisi, gönül dünyası, zevkleri, arzuları, sevdikleri, sevmedikleri, dertleri, sıkıntıları, iyilikleri, kötülükleri açısından insanı ele alıyor. Sosyal bir varlık olması nedeniyle diğer insanlarla ilişkileri var. İşte Mevlâna insanın sosyal ilişkilerine de değiniyor (Güler, 2013: 75).

---

² Ethem Cebecioğlu "Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü"

Görsel 2. Divan - ı Kebir'den El yazması örneği.

46 x 32 cm. Beylikler Dönemi. 1366. Hattatı; Hasan bin Osman el Mevlevi

Ünlü düşünürün eserlerine değinildiği gibi düşünce tarzını da incelemek gerekir. Mevlâna, bugün tüm dünyada tanınan büyük bir şair ve İslâm düşünürü olmasından öte, öncelikle mutasavvıftır. Burada Mevlâna'nın daha iyi anlaşılabilmesi için mutasavvıf'ın kelime anlamı açıklanmalıdır. Mutasavvıf; Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde “Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adanmış kimse, İslam gizemcisi, Sufi.” olarak geçen Arapça kökenli bir kelimedir.

Mevlâna'nın mutasavvıf olmasında ya da başka bir deyişle tasavvuf üzerindeki bilgi birikiminde ve derin düşüncelere sahip olmasında en önemli faktörlerin başında hiç şüphesiz ki babası Bahâeddin Veled gelir. Raporun daha önceki bölümlerinde de bahsedildiği gibi Sultan Veled Selçuklu döneminin önde gelen bilginlerindedir. Bununla birlikte Mevlâna'nın kıymetli bir mutasavvıf, şair ve düşünür olmasında yaşadığı coğrafya, dönemin etkisi o dönemde yaşamış olan Seyyid Burhâneddin, Muhyiddîn – i Arabî gibi daha pek çok ilim adamının katkıları mevcuttur. “Şüphesiz Mevlâna İslâm dünyasının yetiştirdiği dehalardan biridir. Kendiliğinden de yetişmiş değildir. O dönemde İslâm dünyasında mevcut olan belli bir fikir hareketinin yarattığı ilmi ve fikri potansiyel, Mevlâna'nı yetişmesini sağlamıştır” (Yöndemli, 2007: 33).

Mevlâna'nın düşüncesinin temelinde “aşk” yatar. Buradaki “aşk”tan kasıt akla ilk gelen kişinin başka bir surete, belki kendine, mala, mülke, makama ve güzele olan

zaafi şeklindeki aşk değildir tabii ki. O, Allah’a olan ilahi aşk’ı anlatır. Mevlâna’nın felsefesinde aşk, güzellik ve estetik yaradanın yansımasıdır. Varoluşta bulunan her şeyin kaynağı Allah’tır. Bu demek değildir ki insanın karşısına çıkan zorluklar Allah’tan değil, pek tabii onlar da Allah’ın kullarına doğruyu göstermek için başvurduğu yollardandır ve insan bu zorluklardan ders çıkartarak kendisini geliştirmelidir. İnsan hep sevginin ve huzurun peşinde, bir arayıştaadır.

“Hayatın büyük bölümüne hâkim olan dertleri ve üzüntüleri Mevlana, bir talihsizlik olarak görmez. Aksine her derdin, insan için bir kazanç olduğunu belirtir. Dertler insanın olgunlaşması, iç dünyasında derinleşmesi ve zenginleşmesi için bir fırsattır” (Yeniterzi, 2007:23).

Mevlâna’nın düşüncesine göre insan, Allah’ın bir parçasıdır ve ona yakışan bir kul, iyi, kâmil bir insan olmak için ömrü boyunca bir gelişim ve dönüşüm içinde olmalıdır. Nefsine hükmetmeli, dünyevi zevklerin geçici ve boş olduğunu fark etmeli, egosunu dizginlemeli, hırslarını, öfkelerini ve kibirini bir kenara bırakmalı, sebat etmeli, sabretmeli ve olgunluğa kavuşmalıdır. En azından bu yol için çaba harcamalı ve kendini eğitmelidir.

1.1.1. Hz. Mevlâna’nın Eserlerinden Mesnevi’nin Yazımı, İçeriği ve Önemi

Mevlâna Celâleddin Rumi, şair ve fikir adamı olarak toplam beş esere hayat vermiştir. Bu eserlerin içeriklerine ve ne amaçlar ile yazıldıklarına daha önceki bölümlerde değinilmiştir. Bahsi geçen eserler arasında ömrünün son on beş yılında ürettiği ve İslâm dünyası için önemli bir yere sahip olan eseri, Mesnevi’dir.

Bu eser ikili mısralar halinde oluşturulan ve genellikle kendi aralarında kafiyeli beyitler şeklindedir. Altı ciltten oluşan eserin ilk on sekiz beyitini kendisi kaleme almıştır fakat geri kalanını kadim dostu ve yoldaşı Hüsâmeddin Çelebi, onun ağzından dikte etmiştir. Mesnevi’nin yazılış hikâyesini Can, şu cümleler ile nakleder;

Bir gece Hüsâmeddin, Hazreti Mevlâna’yı yalnız buldu. Kendisine gazellerinin çokluğundan bahsederek, Senâ’î’nin, Attar’ın eserleri gibi dervişlere yol gösterecek tasavvufî hikâyeler de söylemesini rica etti. Mevlâna da böyle herkesin anlayacağı şekilde hikâyelerle hakikatleri isteklilere duyurmak istiyordu ve bu hususta bir karara varmıştı. Çelebi’nin bu sözleri üzerine derhal sarığının arasından bir kâğıt çıkardı. Kâğıtta

“Mesnevi”nin ilk on sekiz beyiti yazılı idi. “ Çelebi dedi, eğer sen yazarsan, ben de söylerim “. Çelebi Hüsâmeddin bu müjdeli karara canla başla razı oldu. Böylece Mesnevî – î Şerîf yazılmaya başlandı (Can, 1999:73 -74).

Mesnevi toplam 25618 beyitten meydana gelmiştir. İlk cildin tam olarak ne zaman yazılmaya başlandığı bilinmemektedir, fakat ilk cildin yazımının tamamlanmasından sonra eserin yazımına, Hüsâmeddin Çelebi’nin eşinin vefatı sebebiyle yaklaşık iki yıl ara verilmiştir. İkinci cildin yazımına 13 Mayıs 1264 yılında başlandığı Mevlevî kaynaklardan öğrenilmektedir (Karaismailoğlu, 2007:53).

Görsel 3.

Mesnevi. Hattatı: Sultan Veled, Selçuklu. 14. yy.

Mevlâna Müzesi Yazma Eserler Koleksiyonu

Mesnevi, yazıldığı dönemde bütün İslâm âlemi için ve günümüzde tüm insanlık için önemli bir kaynak ve yol göstericidir. Mevlâna düşüncelerini dile getirme konusunda yetenekli bir şair olmasının yanında aynı zamanda iyi bir gözlemcidir, Mesnevi’de anlattığı hikâyeler, çevresindeki halkı ve bulunduğu toplumu iyi gözlemlemesi ve doğru analizleri yapması sonucu ortaya çıkmıştır. Mesnevinin ana konusu insandır, Mevlâna söylediği mısralarda, anlattığı hikâyelerde her daim insanoğlunun varlığından, davranış özelliklerinden, düştüğü hatalardan ve çıkarması gereken derslerden bahseder. İnsana değer verir, ona kendisini ve etrafındaki her varlığı sevmeyi, aldığı nefesin kıymetini bilmeyi, sahip olduğu nimetlere şükretmeyi, barıştan ve kardeşlikten yana olmayı, dostluğu, merhameti, şefkati, hoşgörüyü, ahlaklı davranışı öğütler. Allahın kullarını sınamak için verdiği dert ve sıkıntılar karşısında isyan etmemeyi, sabretmeyi ve yılmamayı, insanın Allah yolu için kendisini terbiye etmesi gerektiğini ancak bu şekilde mutluluğu, sağlığı, kazancı ve huzuru bulabileceğini telkin eder.

Önder, “Mevlâna ve Mevlevilik” adlı kitabında Mevlâna’nın Mesnevi’yi hangi duygu ve düşünceler ile nasıl yazdığı hakkındaki düşüncelerinden şu şekilde bahseder;

Mevlâna, Mesnevi’yi söylerken çevresinden, günlük olaylardan, okuduğu kitaplardan, dinlediği hikâyelerden, halkın örf ve âdetlerinden misaller veriyor, konuyu bunlarla işliyor, bazen anlatılan bir hikâye, diğer bir hikâyeyi hatırlatıyor, onunla tasavvufi bir fikri, ahlâki bir düstura bağlıyor, aralarında ilişkiler kuruyordu (Önder, 1998:91).

Mevlâna, Mesnevi’yi yazarken farklı anlatım yöntemleri seçmiştir. Bu yöntemler arasında en çok başvurduğu yol, hikâyeleme şeklindedir. İslâmi öğretilerden yola çıkarak kendi düşünce ve inanç sistemini halkın her kesiminden insanın anlayabilmesi için semboller kullanmış ve basitleştirmiştir. Mevlâna tasavvufi hikâyelerini anlatırken genellikle bir olay üzerinden hareket etmiş, bir kişinin başından geçenlerden yola çıkmış İslâmi değerlere dikkat çekmiştir. Ayrıca Kuran’dan kısalara yer vermiş ayetleri açıklamış, böylece İslâm’ın daha çok özümsemesini ve doğru anlaşılmasını hedeflemiştir. Dile getirdiği hikâyelerde ahlaklı davranış ve iyi insan olmayı nasihat eden Mevlâna, genellikle temsili hikâyelerden yararlanmıştı bu hikâyeler çoğu zaman kısa ve öz olup ders niteliğindedir. Bütün bu öğretileri aktarırken şiirsel bir anlatım dili kullanmış ve bu sayede okuyucuyu sıkmamış aksine daha çok kendisine bağlamıştır. Yöndemli’ye göre Mevlana;

Fikirlerini şiir diliyle gayet rahat ifade eden otantik bir şairdir. Şiiri zahmet çekerek, kelimeleri seçerek, evirip çevirerek değil, insiyak – ı tabîî ile döktüren bir şairdir. O yazdığını bir daha tekrar etmez ve daha önce ne yazdığının peşine düşmez. Sürekli olarak yeni şeyler söylemiş ve yenilik peşinde olmuştur (Yöndemli, 2007:35).

Mevlâna’nın cümleleri basit gibi görünen fakat içinde derin anlamlar taşıyan kelimelerden oluşur. Anlattığı bir hikâye ilk başta manasız gelebilir ancak içinde bulunan kavramların sembolik anlamları idrak edildiğinde vermek istediği mesaj çarpıcı şekilde fark edilir. Yüzyıllar önce kalem alınan bu öğretici eserin bugün tüm dünyada en çok okunan yapıtlardan biri olmasının en önemli sebeplerinden biri belkide kullandığı bu yalın dildir. Bununla birlikte o çağda yazdıklarının, verdiği mesajların bugünün medeniyetlerinde bile hala güncelliğini koruması, bir diğer önemli sebeptir.

1.2. MEVLEVİLİK

1.2.1. Tarihsel Süreç İçinde Mevlevilik

Mevlâna Celâleddin Rumi'nin 17 Aralık 1273 yılında Konya'da vefatından sonra, onun düşünce biçimi ve yaşam tarzını devam ettirebilmek için, kendisine halife olarak seçtiği dostu Hüsâmeddin Çelebi, sadık oğlu Sultan Veled ve torunu Arif Çelebi tarafından kurulan Mevlevilik, daha sonra Mevlâna'nın soyundan gelen Çelebiler tarafından devam ettirilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere, sanıldığı aksine Mevlâna, Mevleviliğin kurucusu değildir. Mevlevilik tarikatı; onu seven, saygı gösteren ve onun yolunu takip eden öğrencileri, dostları ve müritleri tarafından 14. yüzyılın başlarında Konya'da kurulmuş ve idare edilmiştir (Kara, 2007:70). Mevlâna'nın Mevlevilik konusundaki tutumun Gölpınarlı şu sözler ile anlatırken;

Mevlâna, kendi zamanında şeyhlik, pirlük davası gütmemişti. O, bir reform adamıydı. O, bir insanlık, bir birlik, bir sevgi türesi kurmuştu. Aşk ve cezbeyle, fakat adamı kendinden geçirip mistik hülyalara daldıran bir cezbeyle değil, ferdiyetinden geçirip insanlara ve kâinata yayan cezbeyle beslenen, müzik ve rakısla gelişen bu yolu benimseyenler, onu sevmişler, ona âşık olmuşlar, ona varlıklarını vermişler ve onda kendilerini, insanlığı bulmuşlardı (Gölpınarlı, 2006:35).

Yine başka bir yazar olan Top ise; şu şekilde anlatır;

Mevlevî, Mevlâna'ya mensub olan kişi demektir. Mevlâna yoluna bağlanan, Mevlevilik yoluna (târikatine) giren kişiye Mevlevî denir.

Mevlevilik sıradan, bir târikat olmaktan ziyade, bir aşk yolu ve kültür hareketidir. Yüce Mevlâna, yeni bir târikat kurmayı ve bu târikatin başı olmayı hiçbir zaman düşünmemiştir. Onun yolu, bir aşk ve ışık yoludur. (Top, 2001: 29).

Mevlevi tarikatının ilk temsilcisi Hüsâmeddin Çelebi'dir ancak Mevlevilik geleneğini temel kurallara bağlayan, usul ve adaba sokan, Sema merasimlerini düzenleyen kısacası Mevleviliği daha çok sistemleştiren kişi hiç şüphesiz Sultan Veled'dir. Sultan Veled, kendi döneminde bütün çabasını babası Mevlâna'nın öğretilerinin daha iyi anlaşılması ve özümsemesi için harcamış, Mevlevilik geleneğinin başlamasına vesile olmuştur.

Mevlevîliğin teşekkülü Sultan Veled ile başlar. Sultan Veled her anlamıyla bir hayrî'l – haleftir. Onun zamanında Mevlânâ muhiplerine Veleğî, Ulu Arif zamanındakilerde ise Arifi denildiği anlaşılmaktadır. Müritlerin terbiyesi, sema meclisleri kurulması, çile namıyla bin bir gün matbahta

hizmet edilmesi, semahane ittihazı gibi bir takım usul ve merasim -biraz ibtidai şekilde olsa bile- Sultan Veled zamanında olmuştur. Onun, Mevlevîliği sistemleştirme temelinde vecd ve sema; cezbe ve aşk; müzik ve aşk unsurlarını bir bütünlük hâline getirdiği gözlemlenir (Duru, 2012:7).

Mevlevîliğin ilk dergâhının temelleri, Mevlâna'nın vefatından sonra Hüsâmeddin Çelebinin, Mevlâna'nın mezarının üzerine türbe yaptırması ile atılmıştır. Türbenin bulunduğu yer, daha önce Selçuklu Sarayının gül bahçesi olan fakat daha sonra Sultan Alâeddin Keykubad tarafından Mevlâna'nın babası Sultânü'l-Ulemâ Bâhaeddin Veled'e armağan edilen alandır. Mevlâna'nın ve babasının mezarları burada bulunur.

Çelebi'nin ölümünün ardından posta³ geçen Sultan Veled, Hüsâmeddin Çelebinin yaptırmış olduğu, Mevlâna türbesinin yanına tekke inşa ettirmiş ve gerek sohbetlerini gerek Sema ayinlerini bu mekânda dervişlerle birlikte gerçekleştirmiştir. Bugün Mevlâna'nın soyundan gelenlerinin mezarlarının olduğu türbeden ve tekkeden oluşan bu Mevlevihane, Mevlevilik tarikatının ilk Mevlevihanesidir. Makam Çelebileri burada ikamet etmişlerdir ve “Asitâne i Âliyye ” olarak da adlandırılır (Ç. Bayru, 2010:62).

Görsel 4. Konya Mevlâna Dergâhı (Äsitane)

Sultan Veled ömrünü, babası ve dedesine yakışan bir evlat ve Mevlevîliği doğru şekilde temsil eden bir şeyh olarak geçirmek için büyük emek harcamıştır. Onun

³ Burada ki “Post” terimi Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde “Tarikatlardaki şeyhlik makamı” olarak açıklanır.

ölümünden sonra Mevlevilik Dergâhının başına şeyh olan oğlu Ulu Arif Çelebi, tarikatın gelişimi ve kökleşmesi için en az babası kadar çaba harcamıştır.

Karakter olarak dedesi Mevlâna'ya çok benzetilen Ulu Arif, birçok vakıf kurulmasını sağlamış, dergâh için maddi kaynak oluşturmuştur bu sayede daha çok kişi ile Mevleviliği tanıştırmayı amaçlamıştır. Ayrıca, Mevleviliğin öncelikle Konya dışındaki Anadolu topraklarına yayılmasında daha sonra başka coğrafyalara ulaşmasına önyak olan kişi yine Ulu Arif Çelebidir. Bütün bu tarihi süreci Kara, aşağıdaki gibi özetler;

Osmanlı Beyliği ortaya çıktığı günlerde Sultan Veled (öl. 712 / 1312) Mevlevilik tarikatının oluşumu için çaba sarf ediyordu. Fakat Mevlevîlerin Konya dışına çıkması ve organize olmasında büyük hamle oğlu Ulu Arif Çelebi'ye (öl. 719 / 1319) aittir. Sultan Veled'in yanında yetişenler bu neşeyi Amasya, Kırşehir ve Erzincan gibi şehirlere ulaştırırken Ulu Arif Çelebi bu halkayı genişletti ve Sivas, Tokat, Bayburt ve Erzurum, Tebriz, Kastamonu, Denizli, Kütahya, Birgi gibi farklı Beyliklerin yönetimi altında olan şehir merkezlerine ulaştırır. Böylece Mevlevilik XIV. Yüzyılda Anadolu topraklarında tanınan, bilinen bir "yol" haline geldi (Kara, 2007:70).

Ulu Arif Çelebi'den sonrada Mevlevilik dergâhında boşalan post makamı "Çelebilik" ile devam ettirilmiştir. Çelebilik; Mevlâna'nın baba soyundan gelen en büyük erkek Çelebi'nin başa geçmesi manasına gelir. Mevlevilik tarihi boyunca Hüsâmeddin Çelebi, hariç başa geçenler her zaman Mevlâna'nın soyundan gelmiştir. 1925 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün tekkelerin kapatılması kararına kadar toplam 31 Çelebi Mevlevilik dergâhının başında görev yapmıştır (Önder, 1998:261).

1.2.2. Mevleviliğin İçsel Anlamı

Mevleviliğin içselliğini ve önemini anlayabilmemiz için önce Tasavvuf'u anlamak gerekir. TDK'nin büyük Türkçe sözlüğünde Tasavvuf kelimesi iki şekilde açıklanır. Birincisi felsefe terimi olarak; "Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dini ve felsefi akım." İkinci tanım ise dini açıdan; "Kur'an da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti, İslam gizemciliğidir. Bu açıklamaların dışında Tasavvuf konusunda uzman olan Kılıç, Tasavvufu şu şekilde özetler;

Tasavvuf bir bilgi değil bir düşünce tarzıdır, bir usuldür, metottur ve ancak o metodoloji izlenmek suretiyle bir tür bilgiye ulaşılır. Arızı, geçici, değişken olandan ziyade özde yatan, kalıcı esasların araştırılmasına yönelen tasavvuf birçok kimseye bir açılama modeli sunmuş metafizik ekollerden birisidir. Üstelik bu düşünce tarzı salt teorik bir fantezi olarak kalmamış, tarihî süreç içerisinde kültür, sanat, bilim ve medeniyet tecrübesi doğurmuştur. Bazı geleneksel Müslüman toplumlarında yaşayan fertlerin ilmî, dinî, siyasi, iktisadi, estetik ve bürokratik tavır alışlarının arka planında tasavvuf denilen bu İslami dünya görüşünün yatmakta olduğu araştırmalarda gözlemlenen bir olgudur (Kılıç, 2013:13).

Tasavvuf terimini açıkladıktan sonra Mevleviliğin anlam ve önemine değinilmelidir. Bilindiği gibi Mevleviliğin temeli Tasavvuf'a dayanır. Tasavvufa yukarıda yapılan açıklamalardan yola çıkarak kısaca, Allah için var olma çabası, Allah yolu diyebiliriz. Kendisini Allaha adayan ve Tasavvufi düşünceye sahip kişileri iki gruba ayırabiliriz.

İlk grup, dünyadan, dünyevi zevklerden uzak duran, gece gündüz Allah için ibadet eden belli bir sayıda Allah'ın adını zikreden kişilerdir. Onlar az yer, az uyur, az konuşurlar. Özel olarak yapılan dar karanlık odalarda kırk ya da daha fazla gün ibadet ederler. Katı bir inanç anlayışları vardır. Bu iki gruptan birincisini tercih edenleri, aşağıdaki dizeler betimlemektedir;

... Sonradan her iki zümrede de varlık birliği (Vahdet – i Vücüt) inancı, müşterek inanç olmakla beraber birinci zümre, Tanrı'ya ulaşmak için Tanrı adlarını muayyen sayıda ve her adı, mânevi yolculuğun bir merhalesinde anmayı, zahitliği ve farz ibadetlerden başka nafiye, yani farz olmayan ibadetleri yapmayı, az yemek, az söylemek, az uyumak ve dünyadan, dünya nimetlerinden çekilmek suretiyle riyazatı, çok defa kırk gün olmak üzere halveti, yani dar ve ekseriyetle bu iş için yapılmış bir hücrede tek başına ibadeti, bu arada ruyâyı, keşfi ve kerameti esas tutmuştur ki bu temele dayanan tarikatlerin hepsine birden “Esmâ, yani Tanrı adlarını anma yolunu tutanlar” denir (Gölpınarlı, 2006:177).

Tasavvuf düşüncesine sahip ikinci grup ise; birinci gruptan farklı olarak Allah için halktan uzaklaşmayı reddederler, aksine ibadetlerini halka yakın tutarlar. Onların inancı Allah'a dolayısıyla insan sevgisine dayanır. Onlarda katı bir din anlayışı yoktur. Allah'a ulaşmak yalnızca aşk ile olur ve evrende var olan her şey, yaratılmış her varlık Allah'ı yansıtır. Bu gruba ait olanlar ömürleri boyunca Allah'ı arar onun aşkı için yanarlar. Bu süreçte olgunlaşmayı, Allah'a yaraşır bir kul olmayı ve kâmil insan olmayı amaçlarlar, bunu gerçekleştirmek için ise müzik ve Sema'dan yararlanırlar. İkinci grubu ise Önder, şu mısralar ile açıklar;

İkinci zümre ise, Allah'a ulaşmanın yolunu aşk ve cezbede arar. Evrende görünen her şey, tek ve mutlak varlık olan Allah'ın tecellisinden başka bir şey değildir. Yarattıklarının en mükemmeli olan insanda ruh denen ilahi öz beddedir. Bu öz geldiği yere, yani Allah'a kavuşmasının sürekli özlemini çeker. Bu özleyiş aşkı doğurur, onu mayalandırır, coşturur. İnsan aşkla olgunlaşır, aşkla Allah sırlarını öğrenir. Allah, sürekli yaratılış eylemi içinde olan, durmadan yenilenen bir külli irade, bir nur, bir sevgidir (Önder, 1998: 216).

Mevlana bu iki tasavvufi düşünce sistemini aşk ve coşkunun odaklı ele aldığı için Mevleviliği bahsedilen ikinci grup içinde değerlendirmek mümkündür. Bunun dışında Mevleviliği biçim ve içerik açısından incelemek faydalı olacaktır. Biçim olarak Mevlevilik belli başlı kurallara bağlıdır. Bu kurallar Mevlâna'nın hayattayken sahip olduğu yaşam tarzı ve olgunluğa yaklaşmak için uygulanan kurallardır. Tekkeye girmek, çile çekmek, dini eğitim almak, Sema yapmak, belli davranışlarda bulunmak Mevlevilik eğitiminin ve geleneğinin şartları arasındadır. Bu düzeni sağlayan, kontrol eden kendi içinde hiyerarşik bir görev yapısı da mevcuttur. Kuralları denetleyen görevliler de aynı eğitimlerden geçmiş kişilerdir. Biçimsel olarak bu katı kuralların dışında, içerik olarak Mevlevilik çok daha esnek ve hoşgörülü bir yapıya sahiptir. Mevlevi geleneği, kişiyi güzel sanatlar ve ilim ile eğiten bir anlayıştır, Tasavvuf yoluna kendisini adamaya hazır olan kişiyi belli bir inanç sistemi ve geleneğe dayalı yöntemler ile hazırlar. Mevlevilik inancında kişi, Allaha ulaşmak için gerekli görülen olgunluk mertebesine şiiir, müzik, el sanatları gibi insanın ruhunu besleyen yöntemler ile ulaşır.

Mevlevilik, içsel bakımdan, tek tanrı anlayışına dayanır, Ancak evreni, evrende bulunan varlıkları tanrısal birer nesne olarak görür. Sözün kısası evren-tanrı-insan üçlüsünün birliğine inanır. Bunun da kaynağı tasavvuftur. Mevlevilik'in benimsediği tasavvuf yeni değil, ondan en az bin yıl önce öğeleri belirlenmiş, temelleri atılmış bir felsefe çıktırının; Yeni – Platonculuk'un, ürünüdür. Yeni olan yalnızca Mevlevilik'in biçimlendirdiği tören, düzenlendiği tekke aşamalarıdır (Elibol, 2012: 94).

Sonuç olarak Mevleviliğin genel bir değerlendirmesini yapacak olursak; Mevlevilik yolculuğu; ömrünü Allaha ulaşmak ve ona yaraşır bir kul olmaya adanmış kişilerin, belli bir eğitim ve kurallar silsilesinden geçerek varmaya çalıştığı mutlak mertebedir. Bu yolculuğu layığınca yürüyebilmek için güzel olan her şeyden, müzikten, edebiyattan, güzel sanatlardan ve zanaattan faydalanırlar. İyi, ahlaklı, olgun bir kimse olmayı hedefleyen bu yolun yolcuları, Mevleviliği özümseyerek aşk ve cezbe ile yaşarlar.

1.2.3. Mevlevilik Eğitimi

Mevleviliğin önemini ve tarihsel gelişimini anlatırken önemle üzerinde durulduğu gibi, Mevlevilik; kişinin Allah için kendisini bulma çabasıdır. Bu çaba Mevlevi Dergâhlarında geçirilen bin bir günlük çile eğitimi ile gerçekleştirilir. Bu bin bir günlük çilede dergâha kabul edilen “can” ki buradaki can, dergâha kabul edilmek için gönüllü dervişlere verilen isimdir, tarikat kuralları çerçevesinde beden ve ruhen sınanır. Buradaki amaç, bu yol için baş koymaya gönüllü olan kişiye Tasavvuf yolunun o kadar kolay olmadığını göstermek, Mevleviliğin bir yaşam biçimi olduğunu özümsetmektir.

Mevlevilik eğitiminde can’a sabır, hoşgörü, sevgi, tevazu, çalışkanlık gibi bir insanı iyi ve olgun insan yapan değerler aşılacak istenir. Bunu denerken Matbah denen mutfak eğitiminden, güzel sanatların inceliğine kadar pek çok farklı unsurdan yararlanır. Mevleviliği, Yöndemli, şu şekilde ifade eder;

Mevlevilik, tıpkı diğer tarikatlerde olduğu gibi, manevi bakımdan insanı “ham” bulunduğu bir noktada teslim alır. Onu muhtelif eğitim kademelerinden geçirerek, yaşadığı cemiyet içerisinde ve dünya üzerindeki vazife ve mes’uliyetlerini öğretir. Ona sabır, çalışkanlık, insan sevgisi ve engin müsamaha gibi günümüzde pek görülmeyen değerli hasletler aşılar. İnsanlara hizmetin büyük bir ibadet olduğu şuuru erişmiş, mükemmel insan (İnsan-ı Kâmil) yetiştirmek hedefini esas alır (Yöndemli,2004:17).

Bahsi geçen eğitim, tekkelerde gerçekleştirilir, tekkeler ise asitane ve zaviye olarak ikiye ayrılır. Eğer bir tekkede Mevlevilik Tarikatının pir olarak kabul ettiği zatlardan biri ya da onun yakını bir kişinin mezarı bulunuyorsa orası asitane olarak isimlendirilir. Mevlana’nın mezarının bulunduğu Konya Mevlevihanesi kurucu dergâh olmakla birlikte asitanedir de. Buna karşılık, bir Mevlevihanede pir olarak görülen bir zat’ın mezarı bulunmuyorsa oraya zaviye denir. Zaviyeler asitanelerden derece ve makam olarak daha aşağıda görülürler. Bin bir günlük çilenin çekildiği, Mevlevi usul ve adabının öğretildiği eğitim asitanelerde verilir (Duru, 2012:9).

Mevlevilik yolunda eğitim görmeye niyetli kişi, asitaneye geldiğine dervişler tarafından bu yolun çetrefilliği, sıkıntıları izah edilir. Kişi yine de kararlı ve ısrarcı ise, rızası alındıktan sonra eğitiminin ilk üç günü dergâhın girişinde “saka postu”

olarak adlandırılan dar, loş bölmede ağırlanır. Bu üç gün boyunca gerekmedikçe konuşmaz, acil ihtiyaçları dışında yerinden kalkamaz, orada uyur ve etrafta iş görenleri izler. Üç günün sonunda hala bu yola baş koymaya niyetli ise matbah denilen mutfakta görev almaya başlar. Bu can, bir yandan dergâhın mutfak işlerine en alt mertebeden başlayarak yardım eder, bir yandan da kendi benliğini pişirmeye olgunlaştırmaya başlar.

Mevlevi çilesi; devamlı inziva, halvet, uzlet, oruç ve tecerrüd gibi insan takâtinin, gücünün üstündeki meşakkat ve mahrumiyetlerle dolu bir çile değildi. Ayrıca Mevlevilikte çile çıkarmak için karanlık bir odaya kapanmak yoktu. Çile, Mevlevîlkde katıyen nefse zulüm, işkence etme şekli değildi. Bil'akis son derece ölçülü bir uzlet, inziva, kısacası kendini tanıma, introspeksiyon devresiydi (Yöndemli, 2004:27).

Can; bin bir günlük eğitimde Mevlevihane'de yaşamak zorundadır. Eğitime başladığı ilk on sekiz gün bir nevi deneme süresidir bu sürenin sonunda eğer gitmek ister ise müsaade edilir. Eğitimi sırasında can, çamaşır, bulaşık yıkamaktan, yemek yapmaya sofraya kurmaktan, alışverişe gitmeye ve hatta tuvalet temizliğine kadar on sekiz ayrı görevde çalıştırılır. Bunları yaparken kendisini eğiten dedeler tarafından defalarca sınanır. Olan bir iş, olmamış denerek tekrar yaptırılır. Hal ve hareketleri, takındığı tavır gözlemlenir.

Bunun dışında okuma yazma gibi temel eğitimler verilir. Kur'an – ı Kerim okuyabilecek kadar Arapça, Mesnevi'yi okuyabilecek kadarda Farsça öğretilir. Türk Edebiyatı'nın incelikli eserleri okutulur. Can'ın güzel ahlak sahibi olmaya yöneltten bu eğitime, güzel sanatlar yardımı ile destek verilir. Yeteneğine göre bir enstrüman çaldırılır ya da hat, çinicilik, ebru, minyatür gibi sanat dalları ile uğraştırılır.

Görsel 5.

Mevlevi Dergâhından bir görsel

Mevlevi tarikatlarına katılmayı niyet edenler üç kategoride değerlendirilebilir. Birinci grup bin bir günlük çile çıkartma eğitimini başarı ile tamamlayanlardır. Onlara bu eğitim sonunda “Dede” unvanı verilir. Bulunduğu Mevlevihane’de ya da ihtiyaç olan başka bir Mevlevihane’de kalmaya devam eder, kendisi gibi canlar yetiştirir. İkinci gruptakiler çile çıkarmayıp Mevleviliğin örf ve adetlerini yerine getirerek “Derviş” olanlardır. Üçüncü grup ise, Mevlevihanelerdeki derslere dışarıdan katılıp, sohbetlere eşlik eden ve Sema törenlerini izlemeye gelenlerdir. Onlara Tasavvuf yolunu ve o yolda gidenleri seven manasında “Muhibban” denir (Yöndemli, 2007:98).

Sonuç olarak; Mevlevilik kolay bir yol değildir. Allah yolu için Mevlevi usul ve adablarını öğrenmek, onları hakkıyla uygulama, özümseyerek yaşamak ve bir yaşam biçimi, hayat felsefesi haline getirmek uzun ve meşakkatli bir eğitim ile gerçekleşir. Fakat bu eğitim sonucunda edinilen terbiye, kazanılan olgunluk kişiyi ruhen ve bedenen rahatlatır. Allaha yakın hissettirir. Dervişler, kendilerini Allah’a adadıkları ve ona yakışır bir kul olarak yaşamayı önemli gördükleri için ellerinden geldikçe her daim sevgi dolu olmayı, affediciliği, mütevazılığı, saygıyı, hoşgörüyü, paylaşımcılığı, sabrı elden bırakmamayı ve her daim barıştan yana olmayı tercih ederler. Bunları canı gönülden isteyerek, Allahtan dileyerek yaşarlar.

1.2.4. Mevlevilikte Sema’nın Tanımı ve Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimi

Sema kelime olarak Arapça kökenlidir ve işitmek, dinlemek anlamına gelir. “Sema kelimesinin yani işitmenin anlamı, işitilen şeyin gereğini yapmakla tamamlanabilir (icabet). Semazenler, Sema ayini sırasında evrensel gerçekleri işitirler ve daha sonra onların gerektirdiği şekilde davranıp yaşamaya çalışırlar” (Menteş, 2011:26). Bilindiği gibi Arapçada kelimeler yazılışlarına göre farklı anlamlar taşıyabilir. Bu sebepten ötürü Sema kelimesinin işitmek dışında farklı anlamları da vardır. Örneğin kelimenin sonu “elif” harfiyle biterse gökyüzü anlamına geldiği gibi yükselmek, yücelmek anlamlarına da gelebilir. Bu anlamlardan da yola çıkılarak Sema’nın sembolik olarak; gökte olanın yüce olduğu inancına dayandığı düşünülebilir. Bunların dışında Tasavvuf terimi olarak

Sema, duyulan müziğin coşkusuyla, aşka gelip dönmek dans etmek demektir. Top'a göre ise;

Semâ, lûgatte duymak, işitmek anlamına gelir; ıstılahta ise; mûsikî, nağmelerini dinlemeye, dinlerken de vecde gelerek coşkuyla raksetmeye, dönmeye denir. Mevlevî literatüründe semâ, ritm ve mûsikî eşliğinde yapılan, sağdan sola, kalbin etrafında çark atıp dönerek icrâ edilen bir nev'i ibadettir (Top, 2001:77-78).

Mevlevî ayini olarak da adlandırılan Sema, dergâhlarda bulunan ve özel olarak tasarlanmış “Semahane” adlı mekânlarda belli kıyafetler ve belli başlı kurallar çerçevesinde gerçekleştirilir. Mevlana'nın bugün bildiğimiz anlamda Sema ettiğine dair kesin bir bilgi kaynaklarda bulunmamaktadır. Onun, belli kurallar çerçevesinde değil aşka geldiği her an coşkuyla döndüğü, bir taraftan da ilahi aşk ile şiirler söylediği dile getirilir. Bu düşünceler şu sözler ile aktarılır;

Mevlânâ'nın semâ'ı da – aynı semâ' olmasına rağmen –daha sivil, daha kayıtsız ve daha rahat bir tarzda, içten nasıl geliyorsa öyle icrâ edilen bir semâ' idi. Zamanla bazı kaide ve kurallarla kayıtlanan semâ' ve âdâb şekilleri, Mevlânâ yolunun büyüklerinin tespit ve katkılarıyla bugünkü hâlini almış ve semâ' daha estetik bir hüviyet kazanmıştır (Top, 2001: 29 – 30).

Mevlevî kaynaklarda çokça belirtildiği gibi, Sema töreninin bugünkü düzende şekillenmeye başlaması, Mevlana'nın ölümünden sonra başa geçen Hüsameddin Çelebi ve oğlu Sultan Veled'in Mevlevîlik Tarikatını kurmasıyla olmuştur. Sultan Veled ve oğulları Ulu Arif Çelebi ve Emir Abid Çelebi'nin önderliğinde Sema töreni de sistemleştirilmiş belli kaidelere bağlanmıştır fakat Sema'nın bugün bilinen son haline kavuşması Mevlana'nın torununun torunu olan Pir Adil Çelebi ile gerçekleşmiştir (Önder, 1998:183).

1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatıldığı döneme kadar semahanelerde devam eden ayinler, daha sonra 1955 yılında Türk Ocağı tarafından tekrar düzenlenmeye başlanmıştır. Günümüzde Sema Törenlerinin düzenlenmesi Kültür Bakanlığına aittir. 1989 yılında kurulan ve 1991 yılında çalışmalara başlayan Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu önderliğinde organize edilen Sema etkinlikleri, 2008 yılında UNESCO tarafından korunması gereken soyut kültürel miras olarak nitelendirilmiştir.⁴

⁴ (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR,50987/mevlevi-sema-toreni.html>)
(Erişim Tarihi: 15.12.2015)

Buraya kadar Sema Töreninin tarihsel sürecinden bahsedilmiştir, içerik olarak ele alacak olursak Sema; müzik ile aşka gelmek, Allah'ı anlamak, ona kavuşmaktır. Sema halinde olan bir semazen, o an hayat ile bağlarını koparır, dünyevi yaşamdan uzaklaşır. Huşu içinde kendinden geçerek bedenini müziğin ritmine bırakır. Bunu yaparken ruhundaki fazlalıklardan kendini kurtarır. Allah ile yakınlaşır. Kendini onun yoluna adar. Bu onun için bir görevden ziyade içten gelen bir istek ve arzudur. Semazen, Semasını öyle bir aşk ile yapar ki onu izleyen izleyicilerin bu aşkı derinden hissetmemeleri elde değildir. Semanın manevi anlamını Can, şu şekilde tanımlarken;

Semâ, mûsikî namelerini dinlemeye, dinlerken vecde gelip harekette bulunmaya, kendinden geçmeye, uyanıp dönmeye denir. Sufilere göre semânın insan ruhu üzerinde türlü tesirleri vardır. İnsanın Allaha olan aşkını kuvvetlendirir, kendisinde türlü haller husule gelir. Bu haller kalpteki kötülükleri temizler ve nihayet insanı müşahede ve mûkaşefe mertebesine ulaştırır. Bir bakıma semâ, Hak âşıkının Allah'a karşı duyduğu sevgiyi, heyecanı, hareket halinde, dönme halinde ifade etmesi, açığa vurmasıdır. Böylece semâ dervişi kendinden, kendi varlığından kurtarmakta, manen Hakka yaklaştırmaktadır (Can, 1999:263).

Yine konunun uzmanı olan bir diğer yazar Önder ise, Sema hakkındaki bilgi birikimi ve düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade eder;

Sema, tasavvufta bir cezbe hali, Tanrı'ya ulaşmanın özlemi içinde süfinin dünya kayıtlarından sıyrılarak kendinden geçişidir. Ruhun derinliklerine inen, yürek hoplatan içli bir nağme, bir güzel ses, bir dokunaklı şiir, sufiyi o anda heyecanlandırabilir, bu coşkuyla ayağa kalkarak kendi çevresinde dönebilir, bu sema'dır. Sema, coşkunun harekete dönüşüdür. Mevlâna: (Sufiler, vuslat özlemini gönüllerde vecd haline getirirler de geçici dünyayı bir kenara iterek ölümsüzlük yurduna kanat açarlar...) der. (Sema ederken ne ney'den haberimiz olur, ne teften ...) diyen Mevlâna: (Sema'da ilahi sevgiliye kavuşmanın hayali vardır. Sema, âşıkların gıdası, ruhun safasıdır.) diyerek çevresindekilerin sema etmelerini öğütler (Önder, 1998:222).

Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı gibi Sema, aslında kul ile Allah arasındaki araçtır. Mevleviler, Allah'a olan bağlılıklarını inançlarını Sema yolu ile dile getirirler. Kendi ibadetlerini aşk ile yaparlar bunu yaparken benliklerindeki kötü duygu ve düşüncelerden, fesatlıklardan, kıskançlıklardan arınır, egosunu bir kenara bırakır. Ruhuna üflenen o ilk nefes gibi saf ve temiz halleri ile Allah'ın karşısında ne kadar çaresiz olduklarını ve bir o kadarda ona teslim olduklarını gösterirler.

Görsel 6.

Sema Töreninden Görüntü

Sema eden bir semazenin dönmesi; dünyanın dönmesi gibi, atomların dönmesi gibi, mevsimlerin dönmesi gibi, güneşin, ayın, yıldızların dönmesi gibi, insanın topraktan gelip toprağa dönmesi gibidir. Sürekli bir gelişim ve değişim içindedir. Semazende dönerken önce kendi kirlenmemiş benliğine döner, sonra Allah'a esir olur, ona döner. Onlara göre bu dünyadaki her bir toz zerresi Allah'ın parçası olduğu gibi kendi bedenleri ve ruhları da ona aittir. Bu yüzdendir ki dünyaya geldikleri o, saf masum hallerini kirlenmeden, nefislerine hükmederek, dünyevi zevklerin kölesi olmadan, yaptıkları hatalardan ders çıkararak, tövbe ederek olgunlukla Allah'a kavuşmalılardır.

1.2.5. Sema Giysileri ve Sembolleri

Mevlevi kaynaklardan Mevlâna'nın yaşadığı dönemde özellikle sahip olduğu bir giyim tarzının olmadığını öğreniyoruz. O her zaman temiz ve zarif giyinmekle birlikte dönemin gerektirdiği kıyafet anlayışının dışına çıkmamıştır. Yine aynı kaynaklar; genellikle keçeden yapılmış külah üzerine âlimlerin kullandığı sarı sardığı, elbiselerde de o devirde kabul edilen kıyafetleri tercih ettiğini ve Şems Tebriz'in vefatına kadar genellikle beyaz sarık giydiğini daha sonra Şems'in ölümünün ardından yas göstergesi olarak siyaha yakın koyu mor destar tercih ettiğini belirtiyor. Atasoy, Mevlâna'nın giyim hakkındaki tutumunu şu şekilde dile getiriyor;

Mevlana kendisini bir tarikat kurucusu olarak görmüyordu. O devir âlimleri gibi giyinirdi. Ona intisap edenlerin de özel bir giyim kuşamı yoktu. Kendisi uzun dövme keçeden yapılmış Belh külâhı üstüne, o zaman bilginlerinin sardığı örfî sarık sarar ve gene o zamanın bilginlerinin giydiği fereci giyerdi (Atasoy, 2007: 153).

Mevlâna, kendi döneminde ve kendisinden sonra müritlerinden herhangi bir kıyafet zorunluluğu beklememiştir fakat Mevlâna'nın ölümünden sonra dostu Hüsameddin Çelebi, oğlu Sultan Veled ve torunu Ulu Arif Çelebi, pek çok Mevlevî usul ve adabında düzenleme yaptıkları gibi giyim kuşam hususuna da bir nizam getirmek istemişlerdir. Özellikle Sultan Veled'den sonra Mevlevîlerin başlıca giydikleri; sikke, tennure, destegül, elîfnemed, hırka gibi kıyafetler vardır. Bunların da kendi içinde sembolik anlamları mevcuttur.

Sikke: Mevlevilikte önemli bir yeri olan Sikke daha çok koyu ve açık kahverengi tonlarda veya beyaz renktedir. Dövme keçeden yapılır ve ağzı geniş tepesi giderek daralan külâh şeklindedir. Uzunluğu 15 – 20 cm arasındadır. Ayrıca Mevlevilikte sikkeleri kullanan kişiler vasıflarına göre üçe ayrılır. Bunlardan birincisi; Mevleviliğe ilgisi olan kişilere geçici olarak verilen ve Mevleviliği sevdirmeye amacı güdülen “Külâh – 1 Tebberrük” dür. İkicisi; Mevlevilik eğitimindeki bin bir günlük çileyi gereğince tamamlayan canlara, derviş olduktan sonra takdim edilen “Külâh – 1 İrâdet” ve son olarak Mevlevilik tarikatının başında bulunan halifenin taktığı, destarlı sikkedir (Duru, 2012:26).

Görsel 7.
Semazen Sikkisi

Sikke, Mevlevilikte mevki göstergesi olduğu gibi önemli anlamları da vardır. Ayrıca, kıymetli bir Sema giysisi olduğu için, kullanılırken özenli davranılır. Mevlevi inancına göre sikke dervişin nefsinin mezar taşıdır. Çünkü derviş bin bir günlük çile çıkarması sonucuna benliğini eğitmiş, nefsini köreltmıştır.

Tennure: Mevlevi dervişlerin giydiği kolsuz, yakası (V) şeklinde göğüse kadar açık olan, üst kısmı elifnamet ile tutturulduğu için dar, etek kısmı ise geniş genellikle beyaz elbisedir. Sema ve Hizmet esnasında kullanılan iki çeşit tennure vardır. Hizmet tennuresini canlar, bin bir günlük çile sırasında iş görürken giyerler. Çoğunlukla siyah renktedir, etek kısımları daha kolay hareket edilebilmesi için Sema tennuresine göre daha dar ve kısadır. Sema tennuresi ise, semazenlerin Sema sırasında giydikleri, geniş etekli uzun beyaz tennuredir. Bu tennurenin etek kısımlarının uçlarına, hizmet tennuresinden farklı olarak, yaklaşık 8 cm'lik kalın kumaşla yama yapılır bunun sebebi Sema sırasında eteğin rahatça açılıp dalgalanması ve Sema'yı kolaylaştırmasıdır.

Tennure'nin Mevlevi geleneğinde önemli anlamları vardır. Sema tennuresine, Sema sırasında aldığı şekil itibariyle farklı anlamlar yüklenir. “Tennüre, Mevlevi ifadesine göre, tersine çevrilmiş bir (Y) şeklindedir; giyince insan vücuduna benzeten (I) eklenerek (I) olur. Bu da Arap harfleri ile (ila) okunarak (Tanrıdan başka tanrı yok) sözü çıkarılırdı” (Önder, 1998.244).

Görsel 8.
Sema Tennuresi

Bu düşüncenin dışında Sema tennuresi beyaz oluşu sebebiyle kefeni ve saflığı çağırıştır. Sema sırasında Allah karşısına en yalın haliyle çıkan semazenin, nefsinden kurtulup benliğinin temizliğini tennuresi sembolleştirir. Semazen, Sema esnasında nefsini öldürmeyi hedeflediği için Tennure' ye semazenin nefsinin kefeni de denmektedir.

Elifnamet (Elifi nemed): Semazenlerin tennurenin üzerine bağladıkları ve tennurenin üst kısmının vücuda yapışmasını ve etek kısmının da Sema sırasında açılmasını sağlayan kuşaktır. İnce keçe üzerine kumaş kaplanmıştır, kuşağın uçları genellikle üçgen şeklinde sivridir. Bu uçların birinden kuşağın bele bağlanması için şerit çıkar. En genişliği yaklaşık 10 cm'dir, uzunluğu ise, bir ile bir buçuk metre arasındadır. Görüntü olarak Arapçadaki "Elif" harfini çağrıştırdığı için bu isimle anılır. Kuşak, soldan başlanarak sağ tarafa doğru beli üç kez dolanacak şekilde sarılır. Destegül'ün uçları bu kuşağın içinde sabitlenir.

Görsel 9. Elifnamet

Mevlevi kıyafetlerinde her bir parçanın anlamı olduğu gibi Elifnamet'in de sembolik bir anlamı vardır. Menteş bu anlamı şu şekilde açıklıyor;

Elifnamet içsel olarak, kişinin (semazenin) bu dünyada yaşadıkça muhtaç olduğu nefsi ve nefsin sorumluluğunu sembolleştirir. Mevlevilerin inancına göre, herhangi bir şey bu hayatta cismani olarak varsa, o şeyin bir nefsinin olması zorunludur; cismaniyete can veren nefsin kendisidir. Bir başka deyişle, saf ruhani yaratıklar bile bu dünyada vücuda bürünerek iş yaparlar (Menteş, 2011:47).

Destegül: Bazı kaynaklarda Güldeste ismi ile anılan Destegül, tennurenin üzerine giyilen, ucundaki ipler sayesinde Elifnamet'te sabitlenen genellikle beyaz renkteki yeledir. Uzun kollu ve düğmesizdir. Ön kısmı açıktır ve vücudu saracak şekilde

çapraz olarak bağlanır. Destegül, simgesel olarak nefsi, dünyevi zevklerden ve zaafılardan korumayı anlatır. “Bir sufi semazen için güldeste kötü alışkanlıkları kendisinden uzaklaştıran ve güzel ahlakla davranmanız için neler yapmanız gerektiğini öğreten evrensel yol ve yöntemlerin sembolüdür” (Menteş, 2011:49).

Hırka: Mevlevi dervişlerinin tennure ve destegül’ün üzerine giydikleri; önü açık, düğmesiz, geniş kollu, uzun ve koyu renkteki cüppedir. İki çeşidi vardır, birincisi sıradan kıyafetlerle birlikte günlük işlerde giyilen kolları daha dar, pardösüyü andıran hırkadır. Diğeri ise, hücre çilesini tamamlayan dervişlere tören ile takdim edilen, “Tören Hırkası” ya da “Resmi Hırkası”dır. “Semazenin giydiği hırka da şeyhin hırkasının benzeridir. Semazen için de nefsinin yani bencil ve ham egonun simgesidir” (Menteş, 2011:45).

Görsel 10. Hırka

Semazenler Sema’ya başlamadan önce hırkalarını çıkaracakları için kollarını tam olarak giymezler, omuzlarında tutarlar çıkartırlarken de ise hürmetle çıkarıp postlarına bırakırlar. “Sema’a kalkılırken, hırkadan sıyrılması diriliş, lâhûti âleme kanat açış anlamındadır” (Orak, 2013:13). Genel görüş, hırkanın nefsin mezarı olduğudur. Çünkü Sema’ya başlamadan önce, semazen Allah’ın huzuruna çıktığını, bunun için bütün egolarından, kibriden, kötü düşüncelerinden, kısacası nefsinden sıyrıldığını belirtir. Yine aynı şekilde Sema sona erdiğinde ise hırkasını aynı hürmet ile omuzlarına alır. Bunun sebebi, ruhu Allah aşkı ile aydınlanan semazenin dünyevi hayatta dair sorumluluklarını farkında olduğunu belirtmektir. Hırka, Mentesh’e göre;

Sema ayinin başında hırkalar, sahte kimliklere bürünmüş ham egonun sembolü iken, ayinin sonunda tıpkı şeyhin giydiği hırka gibi, aydınlanmış bir kişinin bu hayatta iş yapabilmesi için ihtiyacı olduğu saf öz kimliklerinin, yaradılış özelliklerine göre farklılaşan temiz dünyevi görüşleridir (Menteş, 2011:45).

Semazenlerin bu sayılanlar dışında giydikleri; şalvar, gömlek, mest, gibi kıyafetleri de vardır ve hepsi bir bütündür. Bunların dışında Mevlevilikte daha üst mertebeye ulaşan kişilerin yani şeyh ve dervişlerin taktıkları Destâr, İstivâ gibi sikkeden daha farklı başlıklarda vardır (Önder, 1998, s. 240 - 245). Bütün olarak ele aldığımızda semazenlerin Sema sırasında giydikleri kıyafetler görünüş olarak estetik olmakla birlikte mana olarak da oldukça derindir. “Hazret – i Peygamber Aleyisselam’ın “Ölümden önce ölünüz...” Düsturunun iz düşümü olarak: Bir Mevlevi’nin hırkası, Mezarıdır. Kefeni Tennüresi, Mezar taşı da Sikkesi’dir (Orak, 2013:17).

1.2.6. Sema Töreni Hareketleri ve Anlamları

Sema, daha öncede birçok kez önemle vurgulandığı gibi, semazenin Allah yolunda, onun aşkı için yanmasıdır. Bir coşku hali, derinden hissedilen sevgi ve özlemdir. Yaşanan bütün bu duyguların vücut bulmuş şeklidir Sema. Semazenler huşu içinde dönerlerken benliklerinden sıyrılır, kâmil bir insan olmayı arzularlar. Semazenlerin giydikleri kıyafetlerin derin anlamları olduğu gibi Sema esnasında yapılan her bir hareketin de Mevlevilikte manası vardır.

Bu anlamlara, Mevlevi kaynakların pek çoğu değinse de daha ayrıntılı ve derin bilgilere Melih Ümit Mentesh’in “Sema Ayini, Semboller ve Anlamlar” adlı eserinden ulaşıldığı için, ileriki bölümlerde bahsi geçen yapıttan sıklıkla faydalanılacaktır. Bununla birlikte Hz. Mevlâna’nın yirmi birinci kuşaktan torunu olan Celâlledin Bâkır Çelebi, Sema’yı ve hareketlerini şu sözler ile tanımlar;

Semâ, kulun hakikate yönelip, akılla, aşkla yücelip, nefsini terk ederek, Hakk’ta yok oluşu ve olgunluğa ermiş, kâmil bir insan olarak tekrar kulluğuna dönüşüdür. Bütün varlığa, bütün yaratılanlara yeni bir ruhla, sevgi için, hizmet için dönüşüdür... Semâzen hırkasını çıkarmakla, manen, ebedî âleme hakikate doğar, orada yol alır... Başındaki sikkesi nefsinin mezar taşı, üstündeki tennüresi nefsinin kefenidir. Kollarını çapraz bağlayarak, görünüşte “bir” rakamını temsil eden, böylece Allah’ın birliğini tasdik eden Semâzen, Semâ ederken, kolları açık, sağ eli duâ edercesine göklere, Hak gözüyle baktığı sol eli yere dönüktür. Hakk’tan aldığı ihsanı, halka saçmasıdır. Sağdan sola kalbin etrafında dönerek, bütün insanları, bütün yaratılmışları, bütün kalbiyle sevgi ve aşkla kucaklayışıdır (Çelebi, 2013: sayfasız).

Görsel 11.

Sema halindeki Semazenler

Sema'ya çıkmadan önce semazenler abdestlerini alıp tören için Sema kıyafetlerini giyerler. Onlar tören için hazırlanırken izleyicilerde yerlerini alırlar. Kesin bir sessizlik olduktan sonra semazenler sırayla semahanenin girişinde baş keserler, yani selam dururlar. Bu hareket Mevlevilik için önemlidir. Selam, sağ ayak başparmağının sol ayak başparmağının üstünde denk gelecek şekilde, gövdenin üst kısmının belden ve boyundan hafifçe eğilmesi ile gerçekleşir. Hareket esnasında, sağ el parmakları açık vaziyette, sol elin üstünde çapraz şekilde kalbe gelecek şekilde tutulur (Orak, 2013:18). Selam sadece semahaneye girerken değil, Sema esnasında post makamına, Şeyh'e ve diğer semazenlerde verilir. Selamını veren semazen daha sonra yerini almak için semahanede sağ tarafa doğru ilerler.

Görsel 12.

Semahaneye giriş yaparken Selam veren Semazenler

Sema’da selam verme başka bir değiş ile baş kesme, sembolik olarak;

Ayakta selam verme hareketi, karşıdaki kişiye saygı göstergesi olmasının yanı sıra aynı zamanda selam verenin alçakgönüllü oluşunu da sembolize eder. Bu selamlaşma, Yaradanın selamlanan kişinin vücudundaki varlığının farkındalığı anlamına gelir... (Menteş, 2011:53).

Semahane kapısının önünden tam karşısına doğru giden hayali bir çizgi var kabul edilir. Bu izgiye “Hattı İstiv” denir. Hattı İstiv’nın bittiği yerde Mevlna’nın makamı olarak görülen kırmızı post serilidir. Burası Şeyh postudur, Sema için en mühim yerdir. Semahaneye giriş yapan semazenler sırayla selam verdikten sonra Hattı İstiv’ya basmadan sağ tarafta posta yakın bir yerde dizilirler. En başta, Şeyh’e en yakın olan yerde semazenbaşı durur.

Tören boyunca icra edilecek müziği almak için “Mutrib Heyeti” denen topluluk yerini aldıktan sonra Şeyh semahanenin başında selamını verir ki bu sırada semazenler de onunla birlikte baş keserler, Hattı İstiv üzerinden geçerek kırmızı post’ ta yerini alır (Yöndemli, 2004:47).

Görsel 13.

Şeyh’in semazenler ile selam vermesi

Daha sonra Şeyh posta oturduktan sonra semazenlerde onu takip eder onlarda kendi aralarındaki hatları sıkıştırarak oturma pozisyonunu alırlar. Dualar okunduktan sonra herkes secde eder. Semazenler secde ettikten sonran ayağa kalkıp önceki yerlerine geçer ve hırkalarının kollarını çıkartarak omuzlarının üstünde tutarlar. Bu sırada Şeyh postundan kalkar, semahaneye doğru eğilerek

postuna tekrar oturur ve yeri öper. O bunları gerçekleştirirken semazenlerde onunla birlikte tekrar yeri öper ve otururlar. Bu duruş Menteş'e göre;

Semazen oturduğunda boynu da hafifçe aşağı doğru bükülmüştür. Bu duruş, gerçekleri duymaya yönelmiş olan semazenin, tüm davranışlarını Tanrı'dan gelecek olan bağışları almaya odaklanmasını sembolleştirir. Tasavvufta bu duruma sıfatlarıyla Allah'a teslim olmuşluk, yani tevekkül de denir (Menteş, 2011:54) .

Daha sonra Mutrib Heyetinden bir dede, sözleri Mevlâna'ya ait olan ve Hz. Muhammed'i öven, Naat – 1 Şerif, ya da bilinen diğer adı ile Naat – 1 Mevlâna'yı okur. Ardından kudümü çalan kudümzenbaşı üç defa artarda kudüme vurur. Kudüm darbelerinin hemen akabinde Mutrib Heyetindeki neyzen ney taksimine başlar.

Mevlevilikte ney' in de sembolik bir anlamı vardır. Kâmil, olgun insanı temsil eden, yanık, içli sesi ile ney, Allah'a olan derin özlemi anlatır. Ney taksim bittikten sonra kudümzenbaşı bir kez daha tok sesle kudüme vurur, bu darbe Allah'ın “ kün ” yani ol emrine göndermedir. “Kün emri, egonun Seyr – i sülûk (olgunlaşma yolculuğu) sonucunda ruha dönüştüğü sürecin başlama vuruşudur” (Menteş, 2011:80). Kudümün bu sesi ile herkes ellerini yere vurarak “Allah” der, sonrasında ayağa kalkar.

Görsel 14.

Naat – 1 Mevlâna

Bu aşamadan sonra sıra Sema töreni için önemli bir bölüme gelir. Kudüm darbesinden sonra Mutrib Heyetinin icra ettiği geçiş müziği anlamına gelen, peşrev ile semazenler birbirlerini selamlamaya başlarlar. Bu selamlaşmayı

birbirlerinin etrafında dönerek üç kez gerçekleştirirler. Sema törenindeki bu bölüme “Sultan Veled Devri” ya da “Devr – i Veled” denir (Önder, 1998:225).

Sema töreninin başlangıcı sayılan bu bölüm derin anlamlar taşır.

Tasavvuf inancında her yaratılmışın tek bir gerçek varlığın (Allah’ın) yansımaları olduğu kabulüne Vahdet – i vücud (vücut birliği), tek bir varlığın birçok yaratığa can vermesine ise Vahdette kasret yani birlikteki çokluk denmektedir. Devr – i veledi sırasında çalınan peşreve tüm enstrümanların katılması, daha önce potansiyel tasarımlardan ibaret olan yaradılışın artık aktif olarak hayat sahnesinde vücuda gelmiş olmalarını göstermektedir (Menteş, 2011:81).

Görsel 15.

Sultan Veled Devri

Devr – i veled, şeyh önderliğinde bütün semazenlerin semahane meydanının etrafını hafif aksak adımlarla üç kez yürüme ve kırmızı postun olduğu yerde her bir semazenin bir diğeri ile selamlaşması şeklinde gerçekleşir. Bu süre boyunca semazenlerin hırkaları omuzlarında durur çünkü hırka, nefsin sembolüdür ve Sema’ya başlamadan önce, başka bir deyişle Allah huzuruna çıkmadan önce semazen, bütün benliğini gözler önüne serer. Devr – i Veled’in üç aşamasının da kendi içlerinde farklı manaları vardır, bu manalar Orak’a göre;

Sultan Veled devri, ölümden sonra dirilmeye, Mürşid – i Kâmil’in rehberliği ve irşadıyla, sonsuz âleme gidişi temsil eder. Üç bölümden müteşekkil Devri Veled’in birincisi İlme’l – Yakîn, yani Hakk’ı ilimle müşahede etmeyi; ikincisi Ayne’l - Yakîn, kalp gözü ile görmeyi; Üçüncüsü, Hakka’l Yakîn, Cenâb – ı Hakk ile bir olmaya delalet eder (Orak, 2013, 23).

Devr – i veled, tamamlandıktan sonra, semazenler Sema’ya başlamak için hazırlanırlar. Şeyh, kırmızı post’ta yerini alırken semazenbaşı dışındaki bütün

semazenler, hırkalarını hürmetle postlarının üzerine bırakırlar ve Sema için hazırlık duruşuna geçerler. Bu duruşta semazenler ayakta olur. Sağ ayakları aynı selam duruşunda olduğu gibi sol ayaklarının üzerindedir. Sol elleri, sağ omuzlarının, sağ elleri ise sol omuzlarını tutar. Sağ kol aklın simgesi olarak, ruhun simgesi olan sol kolun üzerinde bulunur. Semazenlerin başları tevekkülle hafifçe öne doğru eğilmiştir. Bu duruşa “Lam – elif” duruşu da denir. Bu isim ile anılmasının sebebi yan yana sıkı bir şekilde duran semazenlerin görünüş olarak Arapçadaki lam – elif harflerine benzetilmesidir. Bu hareketin pek çok içsel anlamı olduğu gibi akla ilk gelen anlamı; Allah’ın birliğine işaretidir.

Ayakların ve ellerin bağlanması sonucu tek bir baş ve iki kolun oluşturduğu bu duruşun anlamı, tek bir yaratıcının iki eliyle yarattığı, bir başka deyişle tek bir ruhtan gelen ve en üst akıl gücü ile donanmış varlık olmanın farkındalığı ile Yüce Yaratıcıya koşulsuz teslimiyettir. Bu duruşun tasavvuftaki bir diğer içsel anlamı ‘la ilahe illallah’tır. (Allah’tan başka ilah yoktur) (Menteş, 2011:56).

Görsel 16.

Lam – elif duruşu

Lam – elif duruşundan sonra, ayin başlar. İlk önce semazenbaşı Şeyh’in önüne doğru birkaç adım ilerler ve selam verir bu esnada diğer semazenlerde ona eşlik ederler. Daha sonra semazenbaşı Şeyh’in önünde eğilerek onun göğsünün üzerinde duran sağ elini öper, Şeyh ise semazenbaşı’nın sikkelerini öper. Bu hareket semazenbaşı’nın Şeyh’den Sema için izin alması Şeyh’in ise ona izin vermesi anlamındadır. Ardından, semazenbaşı yüzü Şeyh’e dönük olarak geriye doğru üç adım atar, böylece semazenlerin Sema için izin alıp geçeceği yol açılır.

Semazenler, aynı semazenbaşı'nın yaptığı gibi Şeyh'den Sema için izin alarak aradaki yoldan geçer ve Sema'ya başlarlar.

Görsel 17. ve 18.

Sema için izin alan semazenler

Sema hareketi iki aşamadır. Birinci aşamada Şeyh'den Sema için izin alan semazen, iki üç adım atarak meydana girdikten sonra sağdan sola doğru attığı ilk birkaç dönüşte kolları kapalı vaziyettedir. Daha sonra kollarını, göğüs hizasında hafifçe tennuresine sürerek yukarıya doğru açar ve semadaki ikinci aşamaya geçmiş olur.

Bu aşamada semazenin sağ elinin avuç içi üst tarafta yukarı doğru, sol elinin avuç içi daha alçakta aşağıya doğru bakar. Baş, hafifçe sağ omuza doğru eğilmiş, yüzü ise sol tarafa dönüktür. Dönmeye başladığında tennuresi eteklerinden hafifçe

havalanır. Dönüş hareketini ya da başka bir deyişle “çark atmayı” belli bir teknik ile yapan semazen, bu sayede uzun süre dengesini kaybetmeden Sema edebilir. Semazenlerin sol ayakları düz ve sabit şekilde yere basarken sağ ayakları onun etrafında sağdan sol tarafa doğru çark atar. Bu temel hareket Orak’a göre;

Sema’da sol ayağın ‘direk’, sağ ayağın ‘çark’ olarak isimlendirilmesi, Hazret – i Mevlâna’nın “Pergel gibiyim; bir ayağımla İslam kaideleri üstünde sağlamca durduğum halde, öbür ayağımla yetmiş iki milleti dolaşırım” ifadesinden neşetle semazen sol ayağını yerden hiç kesmez ve diz bükmez; Sağ ayağını ise direğin etrafında sola (kalbe) doğru döndürerek yerden sürüyerek geriye doğru hareket ettirir. Her bir çarkta Semazen kalbî bir şekilde yine İsm- i Celâl zikrine devam eder (Orak, 2013:28).

Görsel 19.

Sema eden semazen

Sema töreninin en belirgin özelliği olan bu harekette pek çok anlam vardır. En çok bilinen yorumu; “Allah’tan (Hak’tan) alırız halka dağıtırız”dır. Bununla birlikte semazenlerin kendi etraflarında ve birbirlerinin etrafındaki dönüşleri evrenin sürekli bir dönüşüm ve gelişim içinde olduğuna da işarettir. Bu hareketin anlamlarını Önder, şu şekilde yorumlarken;

...Sol eli aşağıya doğru dönüktür. Bu (Hak’tan alır, halka saçarız, hiçbir şeyi kendimize mal etmeyiz. Görünüşte var olan, vasıtalık eden bir suretten başka bir şey değiliz). anlamına gelmektedir. Bir başka ifadesiyle de (Göğe ağarız, yere yağarız. Varlığımız, Hakk’ın rahmetinde yok olmuştur). demektir (Önder, 1998:226).

Menteş ise Şu dizeler ile anlatır;

Sağ elin yukarı doğru bakması Ruh'tan (Allah katından) alınanları simgeler. Sol elin aşağıya doğru bakması ise alınanların herkese ve her Şeye karŐılıksız iletilmesinin sembolüdür. BÖylece semazen, Tanrı ve yaratılmıŐlar arasında bir kanal olduğunu duyumsar. Tanrısal vergiler onun elleriyle akar ve bu akıŐ onu temizler. Temizlendikçe daha ũst seviyelere yũkselir (Menteş, 2011:58).

Bũtũn semazenler alana giriş yaptıktan sonra semazenbaşı onların arasında dolaŐarak dũzeni sağlar. Şeyh ise, kırmızı post makamına geçer ve selam verir. Bu aşamadan sonra Sema tÖreni dÖrt selamdan oluşur. Her selamın kendi iğerinde anlamı vardır. Bu anlamalar Orak'a gÖre;

DÖrt Selam'ın birincisi, insanın kendi kulluğunu idrākı; ikincisi Allah'ın bũyũklũęũ ve kudreti karşısında hayranlık duymayı; ũçũncũsũ bu hayranlık duygusunun aşka dÖnũŐmesini; dÖrdũncũsũ ise insanın yaratılıŐtaki asıl vazifesine yani en yũce makama kulluğa dÖnũŐũdũr (Orak, 2013:29).

Birinci selamın anlamı; kişinin Allah'ın kulu olduğunu evrende var olan her bir toz zerresinin onun mucizesi olduğunu ve ondan başka yaratanın olmadığı gerçeğini kabul ediŐidir. İkinci selam, kişinin yaradılışın ihtiŐamını gÖrerek, Allah'ın gũcũne ve yũcelięine hayran olmasındır. Birinci selamın bitişi, almakta olan mũzięin çok kısa bir sũre durması ve hemen ardından farklı bir ritim ile devam eden yeni bir mũzik ile anlaŐılır. Bu esnada semazenler Sema'ya ara verirler, Öbekler halinde ikiŐer ũđer kiŐilik gruplar olarak bir araya gelirler. Lam – elif duruşunu alırlar ve Şeyh Postu'na doğru hep birlikte aynı anda selam verirler. Bu, birinci selamın bittiğine ve ikinci selamın baŐlayacaęına işarettir. Bu dÖngũ, ikinci ve ũçũncũ selamın bitiŐinde de tekrarlanır.

GÖrsel 20.

Birinci selamdan ikinci selama geçer

Üçüncü selam, kişinin Allaha olan sevgi, minnet, özlem ve hayranlık duygularının doruğa çıktığı kısımdır. Bu bölümde semazen kendinden geçer. Tören süresince en tempolu olan kısım bu kısımdır, semazenler oldukça hızlı dönerler ve dönüşleri yaklaşık on beş dakika sürer. Üçüncü Selam'ın manasını Top, şu sözler ile betimler;

3. Selâm; insanın hayranlık duygularında, aşka dönüşmesiyle, aklın aşka kurban oluşudur. Bu tam teslimiyettir, vuslattır. Sevgili'de yok olur, birliktir. Bu hale İslâm tasavvufunda “Fenâfillâh” denir. Budizm'de “Nirvana” olarak adlandırılır (Top, 2001:136).

Görsel 21.

Üçüncü Selam

Son aşama olan Dördüncü Selamda kişi manevi yokluğunu tamamlamıştır. Nefsine hükmetmeyi öğrenmiştir. Allah'ın onun için biçtiği kadere razı olmuş, tüm kalbi, aklı ve benliği ile kulluğuna dönmüştür. Bundan sonra kendini Allah'a hizmet yoluna adayacaktır. Dördüncü selamda diğer üç selamdan farklı olarak semazenler meydana toplu olarak değil, meydanın dış çevresinde, sadece kendi etraflarında dönerler yani birbirlerinin etrafında dönmezler. Ayrıca Dördüncü Selamdaki önemli noktalardan biri Şeyh'inde bu selama katılmasıdır. Şeyh merkeze gelerek, kendi hırkasının yakasını çeker vaziyette ve ağır adımlarla döner, bu Sema'ya “Post Seması” denir (Menteş, 2011: 137).

Görsel 22.

Post Seması

Dördüncü selamın sonlarına doğru müzik giderek hafifleşir ve tek bir enstrüman çalar. Genellikle ney taksim şeklinde gerçekleşen bu kısımda ortam o kadar sessizleşir ki Semazenlerin dönerken çıkardıkları seslerden ve Allah zikrinden başa ses duyulmaz olur. Dördüncü Selam'ın anlamı Menteş'e göre;

Çoğunlukla sürekli ses çıkararak bir enstrümanın tercih edilmesindeki tasavvuf sebebi şudur: Tüm semazenler (insanlar) var edildikleri ilk hallerine geri dönmüşlerdir. Tıpkı ayinin başında ilk peşrevde neyin içine üflenen ilk nefesin tek olması gibi şimdi de ruha geri dönülmektedir (Menteş, 2011:141).

Bu esnada Şeyh Semasını tamamlayıp makamına kırmızı posta geçer ve taksimde sona erer. Kısa bir süre daha Sema'ya devam eden semazenler Mutrib Heyetinden bir kişinin Kuran okumak için besmele çekmesi ile son dönüşlerini de gerçekleştirdikten sonra Sema'yı bitirirler. Daha sonra, buldukları yerde posta doğru selam veren semazenler, yerlerine geçer, hırkalarını yine aynı hürmet ile omuzlarına alarak secde edip, yeri öperler ve postlarına otururlar. Şeyh'de onlarla birlikte secde etmiş ve postuna oturmuştur. Besmele ile Kuran okumaya başlayan hafız, seçilmiş ayetleri okur. “Kuran’la başlayan Sema ayini yine Kuran’la biter. Bir sufiye göre her şey Allah’ın vechinin (yüzünün) bir yansımasıdır. Ondan öncesi yoktur ve sonunda her şey ona döner” (Menteş, 2011:143).

Görsel 23.

Sema Törenin Bitişi, Kuran Okunması

Kuran okunması bittikten sonra semazenbaşı post makamına yaklaşır ve dua okur bu duadaki maksat Allah'a şükür etmektir. Daha sonra hep bir ağızdan tekbir getirilir. Şeyh, ayağa kalkarak tüm salondan Fatiha okunmasını ister. Fatiha okunduktan sonra Şeyh ve semazenler yeri öperek secde eder ve ayağa kalkarlar. Şeyh kırmızı postun önüne gelir ve ayinin kapanış duasını yapar, duanın sonuna doğru selam verir ve semazenlerde ona eşlik ederler, okunan duanın geri kalan kısmı selam verilirken tamamlanır. Daha sonra Şeyh ve semazenler hep bir ağızdan "Hu" çekerler ve doğrulurlar.

Ardından Şeyh, postundan inerek Hattı İstiva üzerinden birkaç adım atar ve öncelikle semazenleri ve semazenbaşını selamlar. Semazenbaşı Şeyh'in selamını cevapladıktan sonra Şeyh birkaç adım daha atar ve bu sefer Mutrib Heyetini selamlar. Bu selamı da heyet adına neyzenbaşı cevaplar. Hattı İstiva boyunca yürüyen Şeyh meydan kapısına vardığında post makamına döner ve makamla birlikte bütün semahaneyi selamlar. Şeyhin bu selamına bütün semazenler ve Mutrib Heyetindekiler selam ile cevap verirler. Şeyh meydandan çıkar ve ardından semazenbaşı öncelikli olarak daha sonra diğer semazenler ve Mutrib Heyeti onu takip ederek makama selam verip meydandan çıkarlar, böylece Sema töreni tamamlanmış olur.

Hız. Mevlâna'nın öğretileri doğrultusunda günümüze kadar gelen Mevlevilik derin bir inanç biçimine dayanır. Bu düşüncenin ve yaşam felsefesinin yansıması olarak Sema ise her bir ayrıntısı incelikle bezenmiş estetik bir ibadet şeklidir. Semadaki

her bir ayrıntı içsel anlamları açısından bir sufi'nin yaşama, kendine, insanlığa, dünyaya, varoluşa ve bütün bunların ötesinde Allah'a olan sevgisini, bağlılığını, hürmetini ve inancını gözler önüne serer.

İKİNCİ BÖLÜM:

MEVLEVİLİKTEKİ SEMA TÖRENİ HAREKETLERİNİN SERAMİK FORMLARA YANSIMASI

2.1. MEVLEVİLİKTEKİ SEMA TÖRENİ HAREKETLERİNİN PLASTİK SANATLARA YANSIMASI

Mevlevilik Geleneğine ve onun bir parçası olan Sema'nın inceliklerine raporun bir önceki bölümünde değinilmiştir. Bu bölümde ise, Sema'yı plastik sanatlarda konu alan sanatçılar ve örnek çalışmaları incelenecektir. Fakat öncelikle Mevlevilikte, sanatın yerine kısaca değinilmelidir.

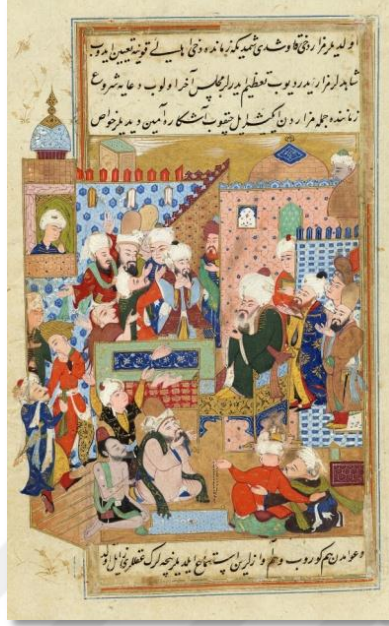
Bilindiği gibi Mevlevilikte sanatın oldukça önemli bir yeri vardır. Hz. Mevlâna zamanında ve sonrasında ki tarihi süreçte, Mevlevi dergâhlarında her bir dervişin, güzel sanatların bir dalı ile uğraşmasına önem verilmiştir. Özparlak “Konya, Hz. Mevlâna ve Sanat” adlı kitabında bu konuyu şu sözler ile vurgular; “Hz. Mevlâna sanata oldukça ehemmiyet vermiştir. Hatta sanatı mabede sokmuş ve ibadetten sayarak yaşama çizgisi haline getirmişti” (Özparlak, 2012:88).

Hz. Mevlâna'nın en güzel örneklerini dile getirdiği şiir, Sema'nın icrası için büyük öneme sahip olan musiki ve ustalık gerektiren minyatür, hat çini gibi geleneksel sanatlar; Mevlevilik eğitiminde bir dervişin Mevleviliğin gerektirdiği maneviyatı beslemek için yararlanılan sanat dallarındandır. Her bir sanat dalının Mevlevilikteki önemi üzerine pek çok değerli örnek verilebilir fakat hat, minyatür gibi geleneksel sanatlarda genellikle dervişlerin dergâhlardaki yaşantıları konu edildiğinden bir minyatür üzerinden örnek verilmesinin daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Görsel 24.' te bulunan minyatür; Hz. Mevlâna'nın babası Baha Veled'in Konya mezarlığındaki vaazını konu eder. Bu minyatür Sevâkıb – 1 Menâkıb kitabında bulunana hikâyenin 1590 yılında Sultan III. Murat'ın isteği üzerine Mesnevihan Mahmud Dede tarafından tercüme edilmesi ile hayat bulmuştur. Kitabın iki adet

resimli nüshası vardır. Biri İstanbul Topkapı Sarayı'nda örnek görseli bulunan diğer nüshası ise New York Morgan kütüphanesindedir. ⁵

Görsel 24.

Hz. Mevlâna' nın babası Baha Veled'in
Konya mezarlığındaki vaazını konu eden minyatür

Dergâhlarda bir eğitim şekli olan şiir, musiki ve geleneksel sanatların dışında tarih boyunca Mevleviliği, derviş yaşantısını, Sema ayinlerini kendisine konu olarak belirleyen çoğu ressam pek çok sanatçı vardır. Bu konunun sanat tarihi boyunca farklı kültürlere ve inançlara sahip sanatçılar tarafından işlenmesinin sebebi, Tasavvuf inancının maneviyatı, Sema eden semazenlerin estetik birer figür oluşları ve derviş yaşantısının sıra dışılığı olabilir. Başbuğ ve diğerleri, Mevleviliğin, resim sanatındaki etkilerini şu sözler ile anlatırlar;

Mevlâna felsefesi Batı ve Doğulu aydınların dikkatini çeken, resamlara ilham kaynağı olan, derin ve manası güçlü anlamlar taşıyan “İlahi Aşk”ı tasavvufi dille ele alan bir felsefedir. Bu felsefe inancı, dini ne olursa olsun her kesim tarafından kabul görmüş saygı ve hayranlıkla incelenmiştir (M. Başbuğ ve F. Başbuğ, 2007:488).

Mevlevi düşünceden, derviş yaşantısından ve Semadan etkilenerek, onları yapıtlarına esin kaynağı olarak belirleyen pek çok sanatkâr vardır. Bu sanatçıların arasında belki de en dikkat çekici olan ünlü Hollandalı ressam, Rembrandt'tır.

⁵ (http://www.erimsever.com/HzMevlana_Minyatür.htm)
(Erişim Tarihi:06. 01. 2016)

17. yy. Hollanda'sında kilisenin etkisinde kalarak özellikle İncil'den hikâyeleri konu eden ressamın farklı kültürleri araştırdığı ve sanatlarını incelediği bilinmektedir. Kendisinin bir Hint minyatüründen esinlenerek hayata geçirdiği düşünülen “Dört Derviş” adı çalışması derviş yaşantısını konu alan sanat eserlerine iyi bir örnektir. Eserde, bir ağacın altında geleneksel kıyafetler ile bir sofranın etrafında oturan dört derviş görülür. Kâğıt üzerine mürekkep tekniği ile yapılan bu eser Berlin Völkerkunde Müzesindedir (Başbuğ, v.d. 2007:491).

Görsel 25.

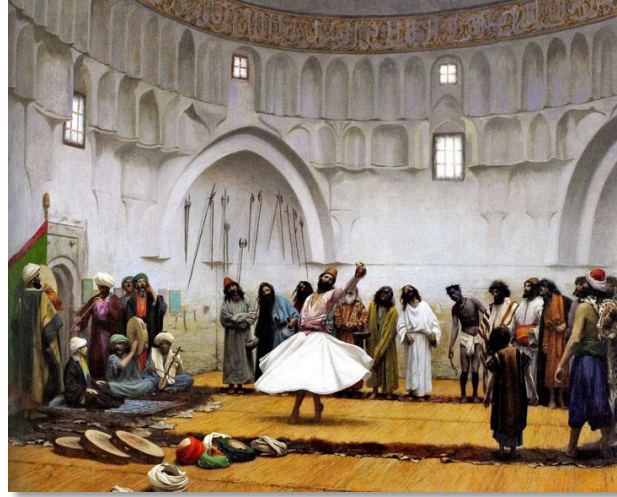
Rembrandt, “Dört Derviş”

Başka bir 17. yy. sanatçısı olan Flaman asıllı Fransız ressam, Jean –Baptiste van Mour da Mevlevi inancını ve Sema yapan dervişleri kendisine konu olarak tercih etmiştir. Van Mour, Lale devrinde İstanbul'da yaşamış genellikle portre, İstanbul Manzaraları ve tarihi yapıları tuvaline yansıtmıştır. Sanatçının “Pera'da Mevlevi Dervişler” adlı çalışmasının tam olarak hangi yılda yapıldığı bilinmese de oldukça incelikte çalışıldığı görülür. “Ressam o kadar gerçekçi bir dille mekânı işlemiştir ki resimde yer alan ve ayakta duran, beyaz elbiseli kişi, 1729 yılına kadar Galata Mevlevihanesi'nin Postnişini olan Kutb – 1 nayı Osman Dede'dir” (Başbuğ, v.d. 2007:493).

Görsel 26. Jean –Baptiste van Mour
“Pera’da Mevlevi Dervişler”

Yine Fransız oryantalist ressam Jean – Leon Gerome de Dervişleri konu alan eserler üretmiştir. Kendisi oryantализm akımının öncü sanatçılarından. Türkiye, Mısır ve Kuzey Afrika’ya ziyaretleri olmuştur. Oldukça gerçekçi üslup ile çalıştığı eserlerinden birisi de “Derviş” adlı tablosudur. 1889 yılında tuval üzerine yağlıboya ile gerçekleştirdiği çalışmasında bir semazen, kalabalık bir grubun önünde Sema etmektedir.⁶

Görsel 27.
Jean – Leon Gerome,
“Derviş”, 1889.

⁶ (<http://www.ressamlar.gen.tr/jean-leon-gerome/>)
(Erişim Tarihi: 18.01.2016)

Bilinen Sema ayininden farklılıklar gösteren sahneden dolayı, sanatçının büyük ihtimal ile hiç Sema ayinine tanık olmadığı fakat araştırmalarına dayanarak böyle bir sahne kurguladığı düşünülür. Buna rağmen gerek mekân özellikleri gerek renk çeşitliliği ile dikkat çekici bir tablodur (Bal, 2007:532).

Sema eden semazenler ve dervişlerden esinlenerek bir dizi çalışma yapan başka bir ressam Aldo Mondino'dur. İtalyan sanatçının, Mevlevileri konu ettiği ve "Turcata" adını verdiği seri çalışmalarında genellikle semazenlerin yalın duruşları görülür. (Bkz: Görsel 28 ve 29.)

Görsel 28.
Aldo Mondino "Turcata" 1999.

Görsel 29.
Aldo Mondino, Dervisci - Maestro, 2003.

Bal, Mondino'nun tarzını şu dizeler ile anlatır; "... Anadolu'nun tarihi, kültürel ve sanatsal birikimi ve mistik yönleriyle ilgilenmiştir. Tasavvufi öğeler, zikreden dervişler resimlerinde çağdaş bir figüratif yaklaşımla yansıtılmıştır" (Bal, 2007:536).

Türk sanat tarihinde önemli bir yeri olan ressam Fahrelnisa Zeid de Sema'dan esinlenen sanatçılar arasındadır. Kendisi, Sanayi Nefise Mektebinden sonra eğitimine Paris'te devam etmiştir. Sanatkâr bir aileden gelen Zeid, "D Grubu" ressamlarından (Bal, 2007:533). Sanatçının 1980 yılında gerçekleştirdiği "Dance" (Bkz: Görsel: 30) adlı tablosu incelenecek olunursa, ön tarafta arkadan görülen Mutrib Heyeti, ortada stilize edilmiş Sema eden semazenler ve en geride

ayini izleyen figürler görülür. Klasik bir Sema sahnesini, sanatçı zengin ve canlı renkler kullanarak kendi üslubu ile tuvale aktarmıştır.

Görsel 30.

Fahrelnissa Zeid, "Dance", 1980.

Fahrelnisa Zeid gibi, Sanayi Nefise’de eğitim gördükten sonra sanat eğitimine Paris’te devam eden Maide Arel de Sema’dan ve semazenlerden etkilenen sanatçılardandır. Kendisi ayrıca, Nazmi Ziya, Hikmet Onat gibi Türk sanat tarihinde önemli yeri olan sanatçıların atölyesinde eğitim görmüştür. Arel, kadın ressamlar arasında Kübist üslup ile çalışan ve eserlerinde geometrik etkiler görülen ilk isimlerdendir. “Mevleviler” adını verdiği tablosunda sahip olduğu sanatsal yaklaşımın izleri görülür (Bal, 2007:534).

Görsel 31.

Maide Arel, "Mevleviler"

Bahsi geçen ressam gibi daha pek çok ressam, Sema'yı, dervişleri, eserlerine aktarmıştır. Semazenlerin aşk ile Sema edişleri, Mevleviliğin kendine özgü kıyafetleri, inanışları sadece ressamları değil plastik sanatlardaki heykeltıraş ve seramik sanatçıları da etkilemiştir. Her bir sanatçı kendilerine has üslupları ile Sema'nın hayal güçlerini ve ruhlarını etkileyen yönlerini eserlerine aktarmıştır. Mevlâna, Mevlevilik, Sema ve derviş yaşantısı hakkında çok uzun zamandır araştırmalar yapan seramik sanatçısı Mutlu, Sema'nın plastik sanattaki yeri hakkındaki görüşlerini şu cümleler ile açıklar;

Mevlâna'nın bitmek bilmeyen aşk ve tutkulu sema anlayışı, Batılı ressamların desen, baskı resim ve tablolarında, İslâm dünyasının minyatür, tezhip ve hat sanatında sıkça işlenmiştir. Mevlâna resim dışında, işitsel ve görsel sanatlar olan film, müzik, heykel ve seramik sanatında da işlenen konular arasında yer alır. Ancak günümüz seramik sanatında kısıtlı ele alınmış olan Mevlâna, "Semazen" gibi belirli kalıpların dışına çıkarılamamıştır (Mutlu, 2007:48).

Tasavvuf düşüncesine ve Mevlevi inanışına ilgi duyan heykeltıraşların arasında bir sufi'nin yalın duruşunu farklı malzemeler ile heykellerine aktaran Mısırlı sanatçı Khaled Zaki gösterilebilir. Günümüz çağdaş Heykel sanatçılarından olan Zaki, "The Sufi" adını verdiği çalışmalarıyla başarı göstermiştir. Çalışmalarında Sufiler'in duruşlarını stilize eden sanatçı formlarında yalın çizgiler kullanmayı tercih etmiştir. Kendisi benzer sufi formlarını birden çok kez hayata geçirmiştir. Dünyanın farklı yerlerindeki sempozyumlarda gerçekleştirdiği çalışmaları mevcuttur. Bu temadaki heykellerinin bir tanesi de 2014 yılında Gaziantep Üniversitesi 1. Uluslararası Taş ve Heykel Sempozyumunda gerçekleştirdiği mermer heykeldir. Bunun dışında da benzer bir formu 2013 yılında bronzdan yapmış ve bu çalışması 55. Venedik Bienalinde sergilenmiştir. Bahsi geçen eserler, Görsel 32. ve 33'te görülmektedir.

Görsel 32.
Khaled Zaki,
“Sufi”
Mermer, Gaziantep, 2014

Görsel 33.
Khaled Zaki,
“The Sufi”
Bronz, Venedik. 2013

Sanatçı Gülsün Erbil’de Mevlâna’nın düşünce tarzından yola çıkarak eserler üreten çağdaş sanatçılardandır. Erbil, Devlet GüzelSanatlar Akademisinde Resim eğitimini tamamladıktan sonra, Londra’da Seramik üzerine yüksek lisans yapmıştır. Kendiside bir semazen olan sanatçı 1970’lerde Mevlâna felsefesine ilgi duymaya başlamış ve bu ilgisini 70’lerin sonuna doğru eserlerine yansıtmıştır.⁷ Çalışmalarında doğrudan Sema eden semazenlerin formlarını kullanmayan sanatçı onların dönüşlerinin kendine çağrıştırdıklarını soyut olarak aktarmıştır. Hem resim hem de seramik sanatında Mevlâna’nın felsefesine olan ilgisini gösteren sanatçının eserlerinden iki örnek şöyledir;

Görsel 34.
Gülsün Erbil,
“Mevlâna’ya Saygı Bir”,
Tuval Üzerine Yağlıboya, 1970 – 78.

Görsel 35.
Gülsün Erbil,
“Kutsal Armağan”,
Seramik, 1977.

Gülsün Erbil, 2006 yılında Dyorum Dergisinin 10. Sayısı için Esra Melek Yiğitözlü ile yaptığı söyleşide, Mevlâna düşüncesini neden ve nasıl sanatına yansıttığını şu sözler ile anlatmıştır;

Mevlâna’nın felsefesini düşüncelerimde ‘mistik döngü’ (sprial) adıyla otturttum ve mistik bir noktaya ulaştım. Resimlerimde kullandığım temel öğeler mevlevilik’le ilgili her şey; cenin, semazen ve onları sembolize eden sarmallar, üçgen, yuvarlak ve kare formunu kullanıyorum (Yiğitözlü, 2006:10’dan akt. Bal, 2007:535).

⁷ (<http://www.slideshare.net/onurayangil/glsn-erbin-sanat-yks>)
(Erişim Tarihi: 24.01.2016)

Türk seramik sanatı açısından çok büyük öneme sahip olan sanatçıların başında Hamiye Çolakoğlu gelir. Çolakoğlu, yurtiçi ve yurtdışında pek çok değerli ödüle layık görülmüş ve bir çok başarıya imza atmıştır. Sanatçı, etrafında gördüğü, onu etkileyen her türlü konu üzerine çalışmıştır. Özellikle insandan ve doğadan ilham alan Çolakoğlu, seramiklerinde doğal fakat yaratıcı etkiler bırakmıştır. Sanatçının çalışmalarının ana konusu olan insan, mevleviliğinde ortak konusu olduğu için eserlerinin arasında yalın ve estetik duruşları ile semazenleri anımsatan formlar vardır.

Görsel 36.
Hamiye Çolakoğlu
“İnsan”, 1968.

Görsel 37.
Hamiye Çolakoğlu
“İnsan”, 1976.

Terwiel, Çolakoğlu'nun sanat görüşü hakkında şu sözleri söyler;

...Hamiye Çolakoğlu'nun ilk dönem ve son dönem işleri arasında merkeze, insan ve insanın varoluşu ile ilgili evreni koyabiliriz. Yaptığı tüm kompozisyonlarda uzay, evren ve insan soyutlamalar şeklinde yer alır... (C. Dizdar Terwiel ile sözlü görüşme, 01. 02.2016)

Çalışmalarıyla dikkat çeken bir başka seramik sanatçısı Tuba Önder Demircioğlu'dur. Lisans eğitimini Eskişehir Anadolu Üniversitesinde Zehra Çobanlı'nın önderliğinde, Lisansüstü eğitimlerini ise, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsünde Erdinç Bakla'nın öğrencisi olarak tamamlayan sanatçı,

ayrıca Atilla Galatalı ve Filiz Özgüven Galatalı ile de çalışma fırsatı bulmuştur. Sanatçının 2015 yılında hayat verdiği, “Dans Edenler” isimli seri çalışmalarında sufi felsefesinin etkileri görülür. Porselen malzeme ile çalışmayı tercih eden Önder, Dans Edenler’i şu sözler ile anlatır;

Manevi dünyayı sembolize eden, dans eden bedenlerine oturtulan, geleneksel kültürden izler taşıyan heykellerimde, biçime yönelik arayışlarım heykellerin kurgularını belirleyen beden hareketleri ve figürlerde kumaş gibi kullandığım kilin, sufi felsefesine ilişkin düşüncelerim; özgün bir sanatsal anlatımla ifade etmeye çalıştım. Manevi yükselişi, yakarmayı, paylaşmayı, sevmeyi, alçakgönüllülüğü ifade eden heykeller, yalın ama belli bir anın dinamizmi ile her an hareket edecekmiş gibi sembolize etmeye çalıştım.⁸

Görsel 38.

Tuba Önder Demircioğlu,
“İçimdekiler”
Serbest ve artistik şekillendirme,
Porselen, 1250 °C
20 x 18 x 30 cm. 2015. *

Görsel 39.

Tuba Önder Demircioğlu,
“Döngü IV”,
Serbest ve artistik şekillendirme,
Porselen, 1250 °C
20 x 14 x 29 cm. 2015. **

Sanatsal yetilerini, Sema eden semazenler ve Mevlevilik üzerine yoğunlaştıran sanatçılardan biri de Ercan Dural’dır. Tuba Önder Demircioğlu gibi Eskişehir Anadolu Üniversitesi’nden mezun olan Dural’ın eserlerinde dervişlerin kullandığı

⁸ <http://www.galerimiz.com/exhibitions/18/> (Erişim Tarihi: 12.01.2016)

⁹ */ ** Bu eserlerin görselleri ve künye bilgileri sanatçının izni alınarak kullanılmıştır, sanatçının izni olmadan kullanılamazlar.

sembolik anlamları olan hırka, sikke gibi kıyafetlerin soyutlamaları görülür. Mevlevilik ve Sufizm üzerine çalışmalarda bulunana Emine Nas, Ceramics Technical Dergisinde yayınlanan makalesinde Dural'ın çalışmaları için şu sözleri söyler;

Ercan Dural, Rumi'nin kişiliğinden esinlenerek hazırladığı eserlerde, Rumi'nin hayat felsefesinden, semanın dansından, kıyafetlerinden, müziğinden ve maddi dünyanın esaretinden kurtulan dervişlerin sema performansından etkilenmiştir. Sanatçı Rumi'nin “Ya olduğun gibi görün ya da görüldüğün gibi ol” sözünü bir ilke olarak benimsemiştir (Nas, 2012:16).

Görsel 40.

Ercan Dural

“Çift Hû”, Raku Pişirimi, 2007.

Seramik sanatçısı Seçil Nebioğlu, yoğun olarak Mevlâna felsefesinden etkilenen sanatçılar arasındadır. Mimar Sinan mezunu olan Nebioğlu, özel sektörde de çalışmış kariyerinin son dönemlerinde sanatsal çalışmalara ağırlık vermiştir. Yurtdışında ve yurtiçinde kişisel sergileri bulunan sanatçının eserlerinde, derviş figürlerinin kıyafetleri ve duruşları stilize edilerek yapılan, soyut seramik heykellerin ön plana çıktığı görülür. Sanatçının çalışmaları ile ilgili olarak kişisel web sitesinde şu mısralar yer alır;

2006 yılında yoğun olarak ‘Varlık’ sorunu üzerine düşünmeye başlayan ve arayışa giren sanatçı ‘Mevlana ve Aşk’ konulu çalışmalarına başlamış, seramikte rölyefli hat üzerine örnekler vermiştir... Mevlana konulu çalışmalar Hz. Mevlana’nın felsefesini ve İlahi Aşkını yorumlamaktadır. Seramik pano ve heykellerden oluşan bu çalışmalar; tasavvufi düşünceyle tasarlanarak, toprakla yoğrulup, yorumlanmıştır¹⁰

Görsel 41.

Seçil Nebioğlu
“Sufi Heykel”

Görsel 42.

Seçil Nebioğlu
“Sufi Heykel” (Selam Esmalı)

Lisans ve lisansüstü eğitimlerini Hacettepe Üniversitesi Seramik bölümünde tamamlayan Hikmet Serdar Mutlu, sanatsal ve akademik çalışmalarında Mevlâna’nın düşünce dünyasından etkilenmiştir. Sanatçı eserleri üzerinde çalışırken sadece semazenlerin figüratif formlarına bağlı kalmamış, Mevlevi düşüncesinin kendisine çağrıştırdığı kavramları, semazenlerin sikkelerini, Sema töreni sırasında kullanılan çalgıları, sanatsal yetileri ile yorumlamıştır. Mutlu’nun çalışmalarından birkaç örnek şunlardır;

¹⁰ (<http://www.secilnebioglu.com/biyografi.php>)
(Erişim Tarihi: 26.01.2016)

Görsel 43.

H. Serdar Mutlu, “ Dervişlerin Selamı”

Bu çalışmanın sembolik anlamını Serdar Mutlu şu sözler ile açıklar; “Beyaz tennureli 33 dervişin selamlaması temsil edilmiştir. Kullanılan siyah renk ve zemin seyr-i sulûkta üst mertebeyi temsil eder” (Mutlu, 2007:52).

“Dervişlerin Selamı” isimli çalışmasında sanatçı semazenlerin sema sırasındaki “Lam – elif” duruşundan yola çıkmış hareketin temelini bozmadan soyutlayarak bir düzenleme yapmıştır. Bunun dışında sanatçı, sema düzenine yukarıdan bakan bir bakış açısı ile farklı çalışmalar üretmiştir. Görsel 44’te görülen “Devran” adlı çalışmasında kırmızı post ve dervişler gibi önemli ayrıntılara kendince anlamlar katıp incelik ile stilize etmiştir. Görsel 45’te ise Hazreti Mevlâna’nın kişiliği temsil ettiği değerler, biçim ve renklerden faydalanılarak izleyiciye aktarılmak istenmiştir.

Görsel 44. H. Serdar Mutlu, “ Devran”, Çap = 36 cm.

“Devran” adlı bu çalışmanın taşıdığı sembolik anlamı, sanatçı şu şekilde anlatır;

Ortada kırmızı post ve çevresinde oturan dervişler takkeleri ile tabağın kenarında 4 çizgi ile hak dinleri temsil edilmiştir. Mevlâna’ya bağlanan insanların başları üstten görüntülerle stilize edilerek, etrafındaki parmak izleri gibi dokular ise dünya insanlarını temsil etmektedir. Dairesel tabaktaki hareketler siyah sırla sabitlenmiş, beyaz ve uçuk yeşil renkli sırla kabartma ve kazıma yöntemi uygulanmıştır (H. Mutlu, 2007: 51).

Görsel 45. H. Serdar Mutlu, “Hz. Pir”, 67 x 30 cm.

Yine, H. Serdar Mutlu, “Hz. Pir” isimli çalışmasında ifade etmek istediklerini şu cümleler ile özetler;

Hz. PİR: Semazen sikkesi biçiminde tasarlanan bu çalışma: Mevlana’nın mütevazılığı, hoşgörüsü ve evrensel ışığı ile birleştirilmiştir. Çalışma iki bölümde ele alınmıştır. Ön bölümde: Hz. Pir’in özüne dönmüş, gönül sesine kulak vermesini temsilen yapılan sureti, yeşil-sarı renkle yaydığı evrensel mesajlarını imgeleyen çizgilere yer verilmiştir. İnsana duyduğu derin saygısı ile toprak kadar alçak gönüllü oluşu, anıtsal ve dingin biçimde yine sikke ve toprak renkleriyle yansıtılmıştır (H. Mutlu, 2007:161).

2.3. Mevlevilikteki Sema Töreni Hareketleri’nin Kişisel Seramik Form Uygulamalarına Yansıması

13. yy’ın en büyük düşünürlerinden olan Hz. Mevlâna, hayatı boyunca Allah yolunda, O’nun aşkı için yanmıştır. Ömrünü Allah sevgisine dolayısıyla da insan sevgisine adayan Mevlâna her daim iyilikten, barıştan, hoşgörüden yana olmuş, insanlara kıskançlıktan, fesatlıktan, yalandan kaçınmaları gerektiğini öğütlemiştir. Mevlâna yolunda giden ve onun sözlerini düstur olarak kabul edenlerin mensup oldukları tarikat ise Mevleviliktir. Kendi içinde pek çok usul ve adabı barındıran Mevleviliğin temelinde de Allah aşkı için Allah yolunda yürümek vardır. Allaha

olan bağılıklarını Sema ayini ile gösteren Mevlevi dervişler için Sema bir ibadet şeklidir. Bir semazen Sema halindeyken kendinden geçer tüm benliğini Allah'a adar. Bir kurallar bütünü olan Sema'nın her bir ince ayrıntısında derin anlamlar vardır.

Ruhsal olarak oldukça büyüleyici, görsel olarak ta bir o kadar estetik olan Sema'nın sanatta da önemli yeri vardır. Farklı alanlardaki pek çok sanatçıya ilham kaynağı olan Sema, edebiyat, müzik, dans ve geleneksel el sanatları gibi kendi bütününde yer alan sanat alanları dışında resim, heykel, seramik gibi plastik sanatlara ilham kaynağı olmuştur. Semazenlerin giydikleri sikke, tennure ve hırka gibi kıyafetlerden, Sema esnasında semazenlerin aldıkları her bir hareketin anlamları vardır ve sanatçılar genellikle bu anlamları kendilerince stilize eder ve sembolleştirirler.

Bu Sanatta Yeterlik Çalışma Raporunda ise, Mevlevilik ve Sema çağrıştırdığı kavramlar üzerinden ele almıştır. Mevlâna'nın düşünce felsefesinin temelinde sabretmek, sebat etmek gibi erdemlerin büyük önemi vardır. Allah kullarını her türlü dert ve zorlukla sınıdığına dahi, kulun Allah'tan gelen iyi şeylere şükrettiği gibi kötü şeylere de şükretmesi gerektiği inancı, Mevlevilik düşüncesine ilgi duyulmasını sağlamıştır. Kadercilik olarak yorumlanabilecek bu düşünce başka bir açıdan bakıldığında tevekküldür. Kısacası kişi yapabileceklerini tüm saflığı ve temizliği ile yaptıktan sonra gerisini Allah'ın eline bırakması ve ondan gelen her türlü şeye şükretmesidir.

Bu düşüncelerin ışığında öncelikle Mevleviliğin temeli olan Hz. Mevlâna'nın hayatı araştırılmış, en önemli eseri olarak görülen eseri Mesnevi, Şefik Can'ın tercümesi ile okunmuş, derin anlamları olan öğretiler irdelenmiş, çalışmalara nasıl aktarılabilineceği üzerine düşünülmüştür. Bunlarla birlikte Mevlevilik geleneği ve dergâh yaşantısı hakkında araştırmalar yapılmış İstanbul Galata Mevlevihane'si, Gaziantep Mevlevihanesi Vakıf Müzesi ve Konya Mevlâna Müzesi gibi önemli dergâhlar ziyaret edilmiş, bunlara ek olarak raporun temelini oluşturan Sema törenlerine birden çok kez tanık olunmuştur. Her yıl Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından düzenlenen Şeb – i Aruz törenleri izlenmiş, fotoğraf ve video çekimleri gerçekleştirilmiştir.

Bu araştırmalar dışında Mevlevilik ve Sema'yı konu alan sanatçılar ve sanat çalışmaları incelenerek öznel tasarımlar oluşturulmuştur. Çok sayıda figüratif ve soyut eskiz çalışmaları yapılmış, tasarımlar belli bir tarza doğru yönelmiştir. Yapılan eskiz çalışmalarından bazıları Görsel 46'da görölmektedir.

Görsel 46.

Eskiz Örneklere

Bütün bu bilgi birikimi, araştırma ve eskiz çalışmalarından yola çıkarak çalışmalar, Sema töreninde yer alan üç temel hareket üzerine oluşturmuş ve seri halinde sunmuştur.

Birinci seri: “Bir Olmak”. Bu seri raporun birinci bölümünde de değinilen Lam – Elif duruşundan yola çıkılmış, hemen arkasından gerçekteştirilen selam (baş kesme) hareketini de göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır. Bir bütün olarak değerlendirilen iki harekette de tasarımlar, “Vahdet – i Vücut”, vücut birliği, Allah'ın birliği düşüncesine dayandırılmış, hareketler stilize edilmiş ve yalın bir form yakalanmak istenmiştir.

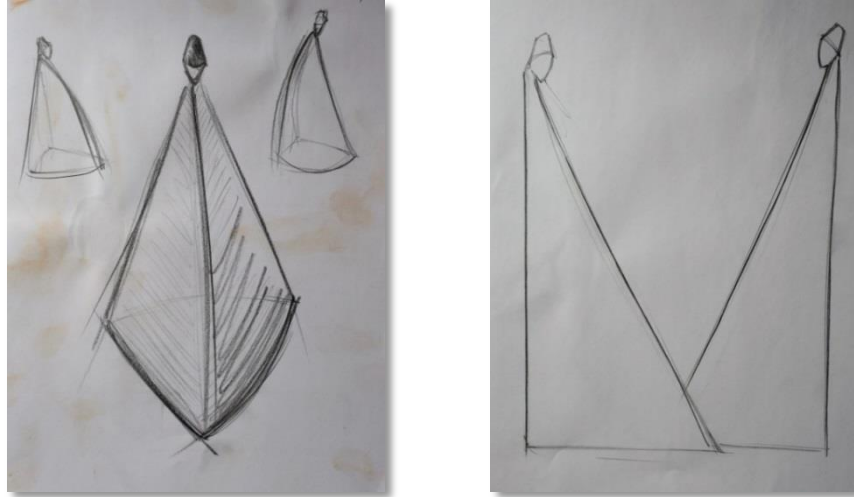
İkinci seri: “Vuslat”. İkinci serideki çalışmalar, Sema'nın temel hareketi olan dönüşten esinlenerek tasarlanmıştır. Seri'de özellikle kolların duruşuna ve başın hafifçe eğilerek Allah'a teslim oluşuna vurgu yapılmak istenmiştir. Kul'un yaratana kavuşmasını anlatan bu sahne, sade bir görünüme ile izleyiciye aktarılmıştır.

Üçüncü seri: “Çokluktaki Teklik”. Son seri olan üçüncü seride, Sema bir bütün olarak değerlendirilmiş ve çalışmalar bu yönde yoğunlaştırılmıştır. Hz. Mevlâna'nın “Kesretteki (çokluktaki) vahdeti (tekliği) görmeye gayret edin” sözünden esinlenen seri'de semazenlerin kendi içlerindeki hareket ve toplu olarak oluşturdukları senkronizasyona vurgu yapılmıştır.

Bir Olmak Serisi: Sema'daki en dikkat çekici hareketlerin başında gelen Lam-elif duruşu, Vahdet – i Vücut'u sembolize eder yani tekliği, bir oluşu anlatır. Hem Allah'ın birliğini hem de Allah'ın yarattığı her bir kulun eşsizliğini anlatır. Bunun dışında bu hareket bir teslim oluş, bir tevekküldür. Bu hareketin devamı olan selam ise, varlığa saygı duymak ile birlikte mütevazılığı çağırır.

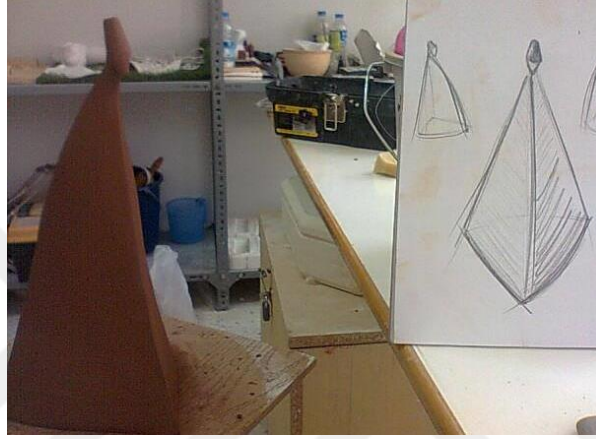
Bu düşünceler ışığında Bir Olmak serisinin tasarımlarının Lam – elif duruşunu çağırması istenmiş fakat figüratif olmasından kaçınılmıştır. Bunun sebebi, raporun konusu olan Sema'nın aynı zamanda kültürel miras olmasından kaynaklanan ve çokça ticari amaçla yapılan seramik biblo görüşünden endişe duyulmasıdır. Bu kaygılarla eskiz çizimleri oluşturulurken yalın formlara ağırlık verilmiş ve hareket basit çizgiler ile yakalanmıştır. Seramik malzemenin sağladığı rahat şekillendirme olanakları sayesinde tasarımlar üç boyutlu görüntüde de başarı sağlamıştır. Genel olarak ikili olarak düzenlenen çalışmalarda tekli sunumların da estetik açıdan dikkat çekici olduğu kanaatine varılmıştır.

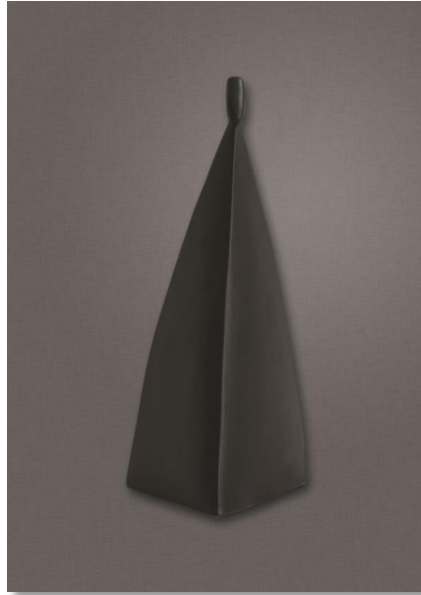
Görsel 47.

“Bir Olmak” serisinin eskizleri

Seramik tekniği olarak modüler kalıp yöntemi tercih edilmiş, kalıp almadan önce kırmızı çamur ile formun modeli yapılmıştır. Renk olarak siyah mat sır tercih edilmiştir çünkü bu tercihin semazenlerin giydikleri hırkayı çağrıştırması istenmiştir. Bununla birlikte farklı renk arayışları da olmuş fakat yine de siyah rengin daha etkili olacağı düşünülmüştür. Hazır sırların dışında Raku tekniği de tasarımlar üzerinde denenmiş elde edilen sonuçların gerek tasarımların çağrıştırdı düşüncelere gerek formlara daha çok estetik değeri katkı sağlanmıştır.

Görsel 48. “Bir Olmak” serisinin model aşaması

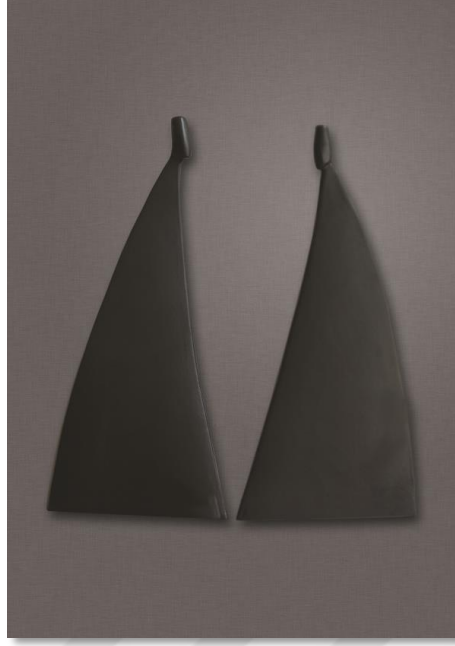

Görsel 49.

“Bir Olmak I” Detay

35 x 15 cm.

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Mat siyah sır, 940°C, 2015.

Görsel 50.

“Bir Olmak I”

45 x 30 x 15 cm.

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Mat siyah sır ve sırsız, 940°C, 2015.

Görsel 51.

“Bir Olmak II”

45 x 30 x 15 cm.

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Mat siyah sır ve sırsız, 940°C, 2015.

Görsel 52.
“Bir Olmak III”
35 x 25 cm.

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Raku, 900°C,2015.

Görsel 53.
“Bir Olmak III”, Farklı Görünüş,
35 x 25 cm.

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Raku, 900°C,2015.

Görsel 54.

“Bir Olmak IV”

45 X 35 x 15 cm.

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Kahverengi parlak sır, 950°C, 2015.

Görsel 55.

“Bir Olmak IV” Farklı Görünüş,

45 X 35 x 15 cm.

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Kahverengi parlak sır, 950°C, 2015.

Görsel 57 ve 58. 'te görülen çalışmalarda tasarım ve teknik olarak farklı arayışlar denenmiştir. Tasarım olarak, "Bir olmak V" adlı çalışmada diğer formlardan farklı olarak yuvarlak hatlar yerine sert köşeler tercih edilmiştir. Yine aynı çalışmada Creaton çamurunun saf renginden faydalanmak istenmiştir. "Bir Olmak VI" adlı çalışmada ise, yine yuvarlak hatlar fakat daha figüratif bir form istenmiş ve şamotlu çamur kullanılmıştır. Her iki çalışmada da el ile şekillendirme yapılmış, diğer çalışmalara kıyasal daha figüratif arayışlara gidilmiştir. Elde edilen sonuç, tatmin edici olsa da bir bütün halinde olan seri çalışmaların dil birliğini bozacağı düşünüldüğünden çalışmalar bu yolda ilerletilmemiştir.

Görsel 56.

"Bir Olmak V" adlı çalışmanın eskiz ve uygulama aşaması

Görsel 57.

“Bir Olmak V”

Serbest el ile şekillendirme, Creaton çamuru, sırsız, 1000°C 45 x 12 x 8 cm, 2015.

Görsel 58.

“Bir Olmak VI”

Serbest el ile şekillendirme, Şamotlu çamur, Efektli beyaz sır, 980 °C,

h:40cm, Ø : 15 cm., 2013.

Vuslat Serisi: Semadaki en görkemli hareket olan dönüş hareketi analiz edilerek oluşturulan bu serinin tasarımlarında da diğer tasarımlarda olduğu gibi minimal etkiler bırakılmak istenmiştir. Bu hareketin Sema da pek çok anlamı olduğuna raporun bir önceki bölümünde değinilmiştir fakat tasarımları oluştururken nelerin dikkate alındığını daha iyi ifade edebilmek için küçük bir hatırlatmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Semazenlerin sağ avuç içlerinin yukarı, sol avuç içlerinin ise aşağı doğru baktığı, başlarının hafifçe eğildiği ve belli bir ritim ile dönülen bu Sema hareketinin en yaygın olarak bilinen anlamı; “Haktan alırsız halka dağıtırız”dır. Bunun dışında semazenler sürekli dönüş halinde oldukları için de “Var olmanın temel şartı dönüşüm ve değişimdir” düşüncesine dayanan hareket, seramiğin de toprakta başlayan serüveninin su ile yoğrulup, şekillendirilmesinden sonra pişirilmesi ile tamamlanmasını çağrıştırdığından seramik sanatı açısından oldukça elverişli bir esin kaynağıdır.

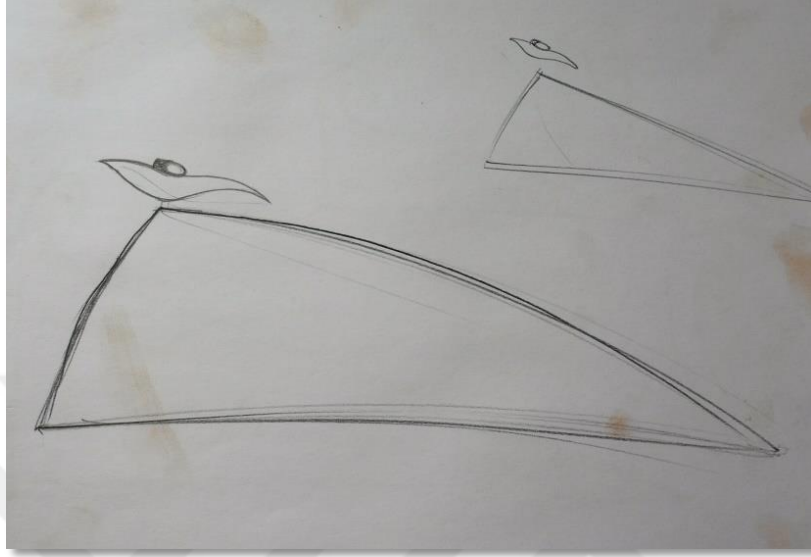
Serinin isminin “Vuslat” olmasının sebebi ise Sema töreninin üçüncü selamının derin anlamından kaynaklanır. Hatırlanacağı üzere üçüncü selamda semazenler tam anlamı ile kendilerinden geçip daha tempolu dönerler ve bu bölüm, tüm benlikleri ile Allah’a teslim oluşlarını anlatır. Sema’daki en coşkulu an olarak görülen bu sahne çok etkileyici bulunduğu için, serinin adının Vuslat konması uygun görülmüştür.

Tasarımlar oluşturulurken daha önce hayata geçirilen sanat eserleri incelenmiş ve farklı olarak seramik adına ne yapılabilir düşüncesine yoğunlaşmıştır. Fark edilmiştir ki pek çok sanatçı eserlerinde semazenlerin tennurelerinin dalgalanmasından kaynaklanan hareketi göz önüne çıkarmışlardır. Kişisel tercih olarak, çalışmalarda daha düz ve temiz bir görüntü istediğinden bu dalgalanmalar kullanılmamış, çalışmaların odak noktasına; kolların ve başın teslim oluşu, stilize edilerek konulmuştur.

Seramik tekniği olarak, bu seride de modüler kalıp tekniği tercih edilmiş, “Vuslat I” de tek boy üretim yapılmış, “Vuslat II” de iki farklı boy üretime geçirilmiştir. Kalıp aşamasından önce formların modelleri hazırlanmıştır. Genel olarak döküm çamuru kullanılmışsa da porselen çamuru ile de denemeler yapılmıştır.

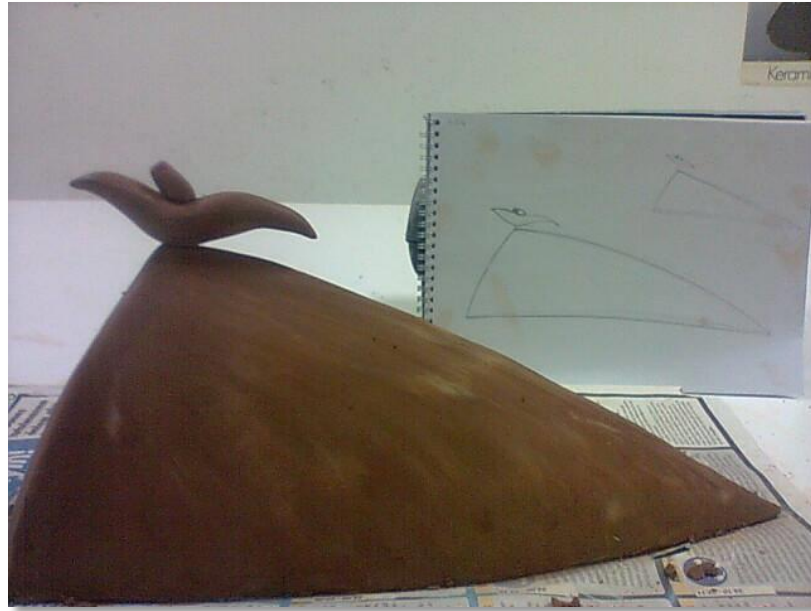

Kullanılan artistik sırların dışında Raku, naked raku, çukur pişirimi gibi farklı ve rastlantıya dayanan pişirim yöntemlerinin formlarda yaratacağı etki merak edilmiş, elde edilen sonuçlar farklı bir bakış açısı sağlamıştır.

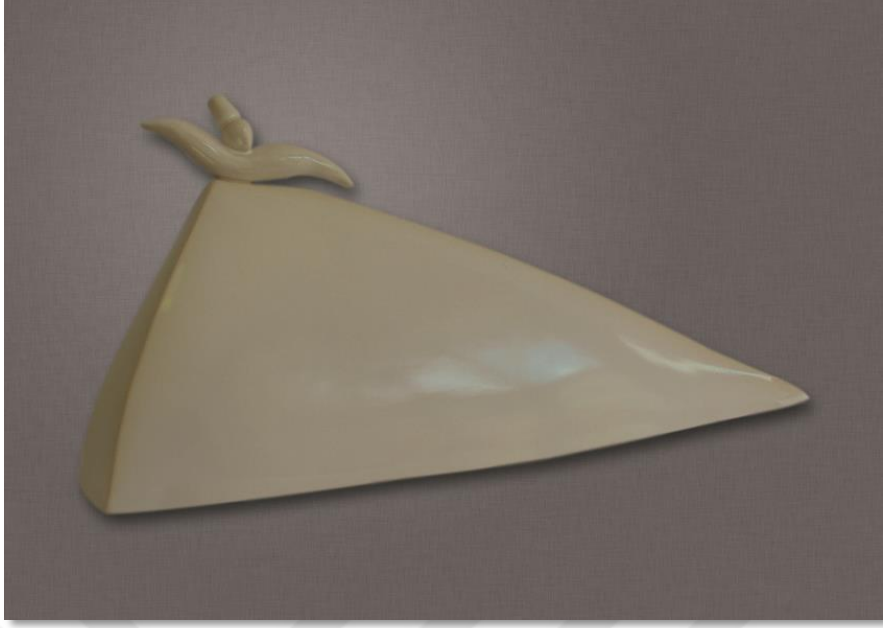
Görsel 59.

“Vuslat I” adlı çalışmanın eskizi

Görsel 60.

“Vuslat I” adlı çalışmanın model hazırlama aşaması

Görsel 61.

“Vuslat I”

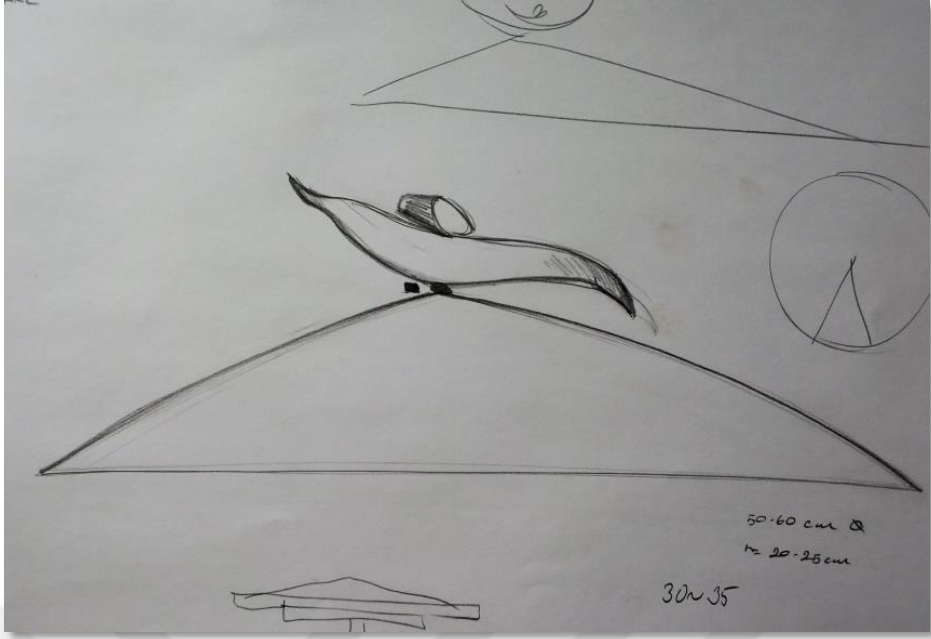
Modüler kalıp ile şekillendirme, Porselen çamuru, Lüsterli sır, 1000 °C
47 x 25 x 20 cm, 2015.

Görsel 62.

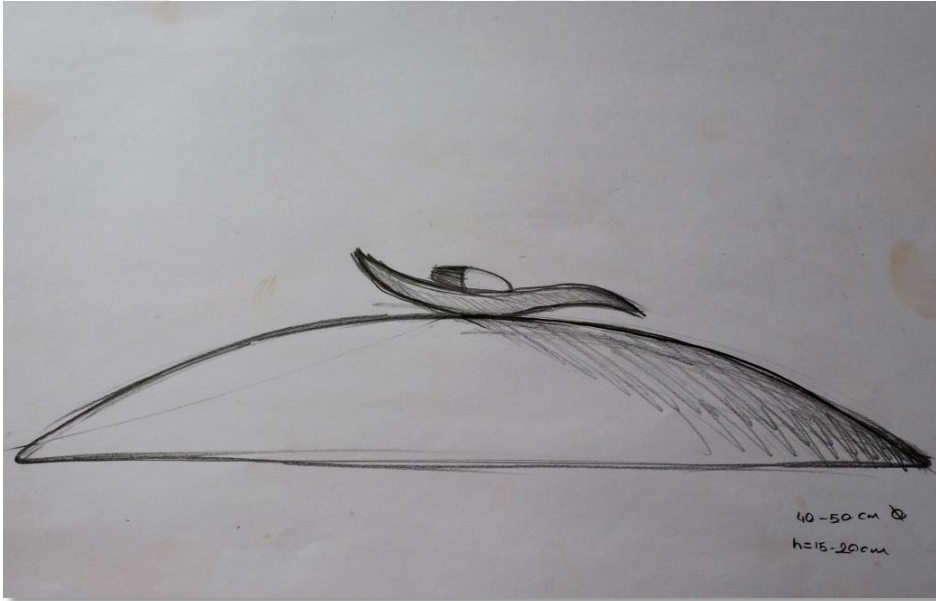
“Vuslat I” Detay,

Modüler kalıp ile şekillendirme, Porselen çamuru, Lüsterli sır, 1000 °C
47 x 25 x 20 cm, 2015.

Görsel 63.

“Vuslat II” adlı çalışmanın eskizi

Görsel 64.

“Vuslat II” adlı çalışmanın eskizi

Görsel: 65.

“Vuslat II”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Raku, 900 °C
h: 12 cm, Ø: 30 cm, 2015.

Görsel: 66.

“Vuslat II” Detay,

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Raku, 900 °C
h: 12 cm, Ø: 30 cm, 2015.

Görsel: 67.

“Vuslat III”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Naked Raku, 900 °C

h: 12 cm, Ø: 25 cm, 2015.

Görsel: 68.

“Vuslat III” Farklı Görünüş,

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Naked Raku, 900 °C

h: 12 cm, Ø: 25 cm, 2015.

Görsel 69.

“Vuslat IV”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Çukur pişirimi, 900 °C
h: 12 cm, Ø: 25 cm, 2015.

Görsel 70.

“Vuslat IV” Farklı Görünüş,

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Çukur pişirimi, 900 °C
h: 12 cm, Ø: 25 cm, 2015.

Görsel 71.

“Vuslat V”

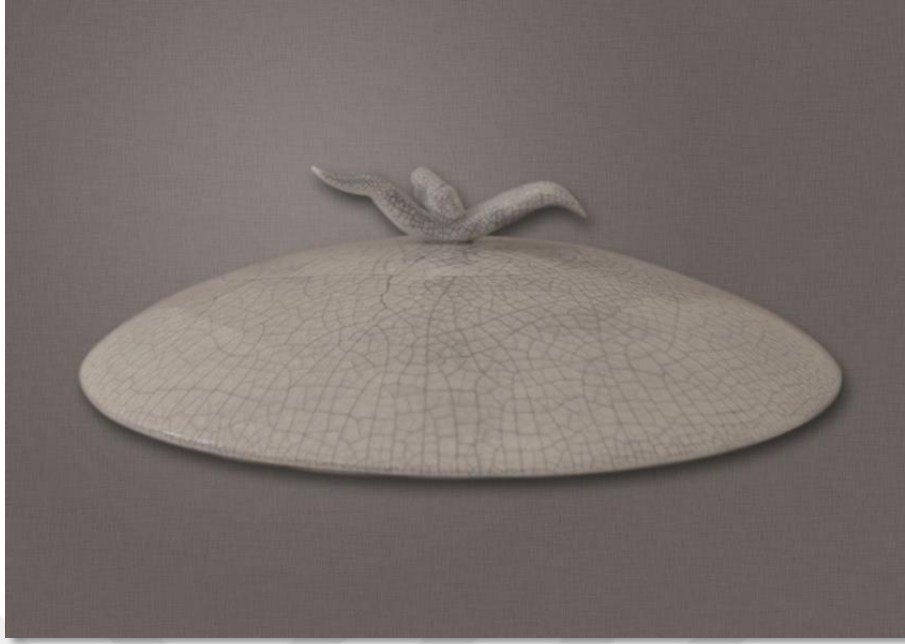
Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Raku, 900 °C
h: 12 cm, Ø: 25 cm, 2015.

Görsel 72.

“Vuslat V” Farklı Görünüş

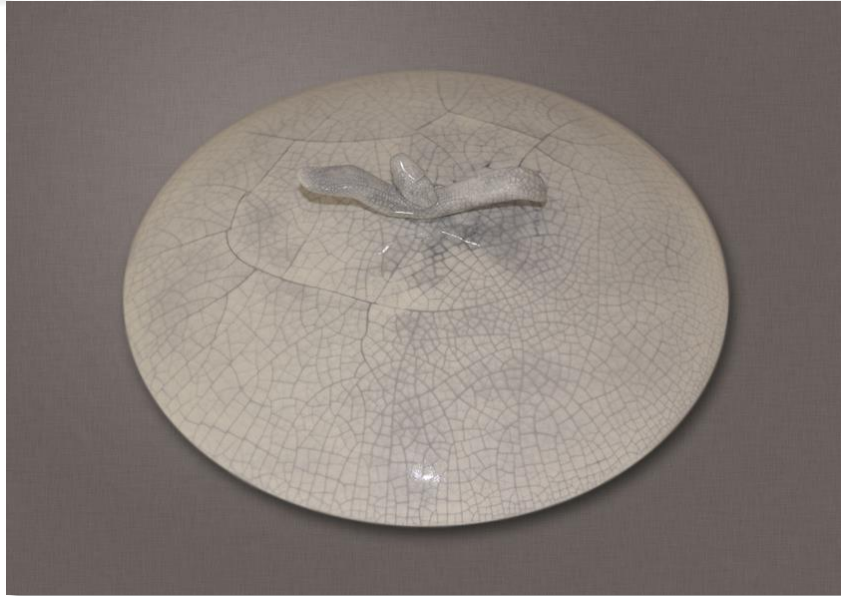
Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Raku, 900 °C
h: 12 cm, Ø: 25 cm, 2015.

Görsel 73.

“Vuslat VI”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Porselen çamuru, Krakle sır, 950 °C
h: 15 cm, Ø: 30 cm, 2015.

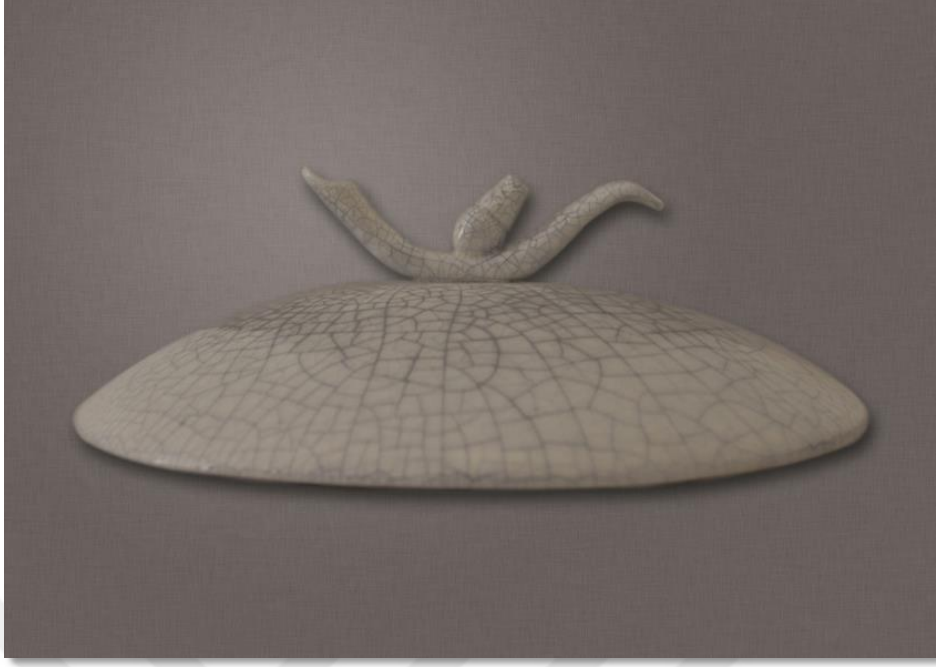

Görsel 74.

“Vuslat VI” Farklı Görünüş,

Modüler kalıp ile şekillendirme, Porselen çamuru, Krakle sır, 950 °C
h: 15 cm, Ø: 30 cm, 2015.

Görsel 75.

“ Vuslat VI”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Porselen çamuru, Krakle sır, 950 °C

h: 25 cm, Ø: 25 cm, 2015.

Görsel 76.

“ Vuslat VI” Farklı Görünüş,

Modüler kalıp ile şekillendirme, Porselen çamuru, Krakle sır, 950 °C

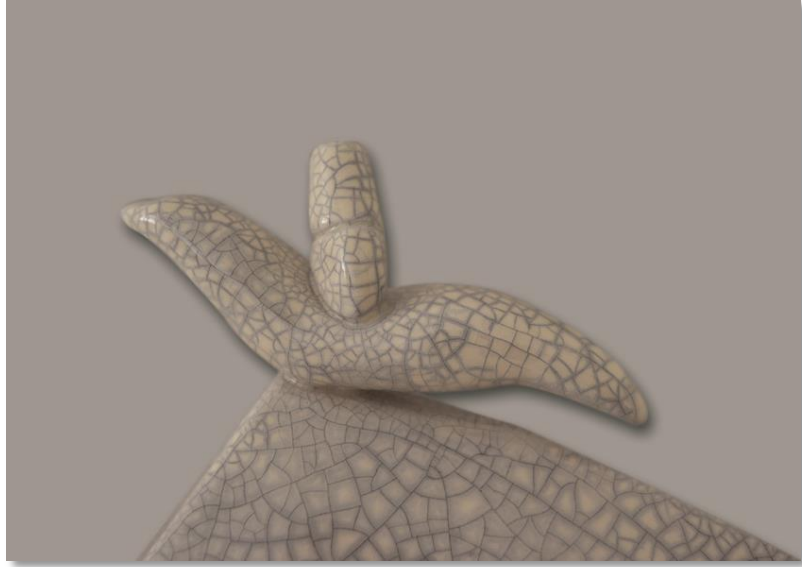
h: 25 cm, Ø: 25 cm, 2015.

Görsel 77.

“Vuslat VI”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Porselen çamuru, Krakle sır, 950 °C
47 x 25 x 20cm, 2015.

Görsel 78.

“Vuslat VI” Detay,

Modüler kalıp ile şekillendirme, Porselen çamuru, Krakle sır, 950 °C
47 x 25 x 20cm, 2015.

Çokluktaki Teklik Serisi: Çalışmaların son serisi olan Çokluktaki Teklik tasarımlarında, Sema töreni genel olarak ele alınmak istemiştir. Bir kurallar bütünü olan ve kendi içinde her bir ayrıntısının da derin anlamlar ve semboller bulunan Sema, çağrıştırdığı manalar üzerinden işlenmiştir.

Kişisel düşünceye göre Sema, Allah'ın kullarına verdiği nefes için şükür, zorluklar karşısında sabrın getirdiği murad, emeğin sonunda elde edilen başarı ve bunun ruha verdiği coşku ve bütün bunlardan öte, Allah'a dolayısıyla can'a, doğaya, varoluşa ve kendi benliğine duyulan saygıyı ve sonsuz aşkı anlatır. Yine kişisel görüş olarak bütün bu duygular, Sema'nın bütününde ifade edilir. Hz. Mevlâna'nın dile getirdiği öğretileri kapsayan Sema, kişinin ruhunu besler, benliğini hırstan ve kötü düşünceden uzaklaştırır ve hafifletir.

Üçüncü serinin tasarımları, bütün bu duygu ve düşüncelerden yola çıkılarak ve semazenlerin dönüşlerinden esinlenilerek oluşturulmuştur. Figüratif formlardan kaçınılmış, hareket kişisel sanatsal görüş ile stilize edilmiştir. Bunu yaparken tekli, ikili, üçlü ve daha çok sayıda parça ile düzenlemeye uygun bir form arayışına gidilmiştir. Nihayetinde ulaşılan sonuç serinin de adına ve ruhuna yakışır şekilde tekli veya çoklu olarak sergilenebilmektedir.

Teknik olarak modüler kalıp yöntemi tercih edilmiştir. Formlar üretilirken döküm çamuru kullanılmıştır. Semazenlerin tennurelerini temsilen beyaz, hırkalarını temsilen siyah ve şeyh postunu temsilen ise nadir olarak kırmızı sınırlar kullanılmıştır. Görsel 83.'de ki çalışmada ise serideki diğer çalışmalardan farklı bir arayışa gidilmiş, form deforme edilerek duvar panosu tasarımı yapılmıştır. Bu çalışmada diğerlerinden farklı olarak şamot çamuru da kullanılmış ve akışkan efektli sır tercih edilmiştir.

Görsel 79.

“Çokluktaki Teklik” serisinin eskiz çizimi

Görsel 80.

“Çokluktaki Teklik I”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Siyah ve Beyaz parlak sır, 980 °C

34 x 29 cm. Ø:12cm. 2014.

Görsel 81.

“Çokluktaki Teklik II”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Beyaz parlak sır, 980 °C

34 x 29 cm. Ø:12cm. 2014.

Görsel 82.

“Çokluktaki Teklik III / Tören”

Modüler kalıp ile şekillendirme, Döküm çamuru, Siyah ve Beyaz parlak sır, 980 °C

Enstalasyon, 2014.

Görsel 83.

“Çokluktaki Teklik IV”

Model kalıp ve el ile şekillendirme, Döküm ve Şamot çamuru, Efektli sarı sır,
45 x 60 cm. 1000°C, 2014.

Görsel 84.

“Çokluktaki Teklik V”

Model kalıp ve el ile şekillendirme, Döküm çamuru, parlak sır,
34x 30x 30 cm. 980 °C, 2014.

SONUÇ

Bu Sanatta Yeterlik Çalışma Raporunun konusu; İslâm dini içerisindeki Mevlevilik Tarikatının ibadet şekli olan Sema'nın tören hareketlerinin plastik dil ile anlatılmasıdır. Kısacası raporun çıkış noktası; Sema Töreni Hareketleri'dir. Rapor konusu olarak Sema'nın seçilmesinin sebebi Mevleviliğin ve Sema'nın sahip olduğu derin anlamlar ve bu anlamların uyandırdığı manevi değerlerdir. Kişisel görüşe göre Sema; sabrı, sebat etmeyi, tevekkülü, saflığı, pirü pak olmayı çağırır. Bu kavramlar semazenlerin beyaz tennureleri ile görsel bir kimliğe bürünür. Tören hareketlerindeki her bir figür incelikle düşünülmüş, zarif ve estetik açıdan sanat'a konu olabilecek zenginliktedir. Ayrıca Sema'nın derin maneviyatının ve seramik sanatının, birbirleri ile çok örtüştüğü düşünülmektedir. Özellikle seramiğin sağladığı plastik doku ve olanaklar sayesinde anlatılmak istenilen duygu ve düşünceler izleyiciye kolaylıkla aktarılmaktadır.

Bilindiği gibi seramik, en basit hali ile toprağın şekillendirilip, pişirilmesi ile oluşan bir sanat dalıdır. Sadece bu basit tanımı düşünüldüğünde bile Sema'nın ve seramiğin ortak yanlarını görmektedir. Mevlâna'nın ömrünü "Hamdım, piştim, yandım" sözleri ile özetlemesi gibi seramik'te sanatçının ellerinde şekillenip, pişirildikten sonra bir anlam kazanır. Seramik malzemesi'nin kişiye sağladığı kolayca şekillenme ve dayanıklılık gibi olanaklar, Sema'nın çağırıldığı kavramları üç boyuta aktarmaya imkan sağlamaktadır.

Bu kapsamda raporun birinci bölümünde, öncelikle Mevlevilik Tarikatı'nın Pir olarak kabul ettiği, Hz. Mevlâna Celâleddin Rumi'nin hayatı, kişiliği, eserleri ve Sema'ya olan bakış açısı incelenmiştir. Daha sonra ise Mevlevilik Tarikatı'nın kuruluşuna, gelişimine, eğitimine ve Mevlevilik'te Sema'nın önemine değinilmiştir. Mevlâna ve Mevlevilik'in anlatımından sonra raporun çıkış noktası olan Sema, gerek biçimsel özellikleri gerekse içsel anlamı ile ele alınmış, semazenlerin giydikleri kıyafetler, tören esnasındaki her bir duruş ve hareket, görsel açıdan ve sembolik anlamları açısından ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Raporun temel amacı olan seramik uygulamaların oluşturulabilmesi için, sanat tarihinde farklı disiplinlerdeki sanatçıların geçmişten günümüze Sema'yı sanatlarına konu edişleri araştırılmış, örnek çalışmalara yer verilmiştir. Yapılan

bütün bu araştırma ve literatür taramasından sonra raporun uygulamalarında şimdiye kadar hayata geçirilenlerden farklı olarak seramik malzeme ile sanat adına neler yapılabileceği araştırılmıştır. Sema'nın içinde barındırdığı, sebat, sabır, tevekkül gibi anlamlardan yola çıkılarak ve kişisel tasarım gücünden ve seramik tekniklerinden faydalanılarak Sema Töreni Hareketleri temalı özgün seramik uygulamalar yapılmıştır.

Uygulamalar oluşturulurken seramiğin plastikliği göz önünde bulundurulmuştur. Kil'in dayanıklılığı ve istenilen forma rahatlıkla ulaşılabiliniyor oluşu düşünceleri özgür kılmıştır. Tasarımlar, Sema esnasındaki üç temel hareket göz önüne alınarak oluşturulmuş ve üç farklı seri şeklinde sunulmuştur. Birinci serinin adı "Bir Olmak"tır. Bu seri Sema'nın başlangıcında ve tören içinde pek çok kez tekrarlanan, kolların çapraz şekilde omuzlarda olduğu, başın ise hafifçe öne doğru eğik şekilde durduğu selam hareketinden esinlenilerek hayata geçirilmiştir. Bu hareket Allah'ın birliğine işaret ettiği gibi bir olmayı, birlik içinde bütün olmayı anlatır. Buradaki bir olma düşüncesi, hepimiz biriz hiç birimizin diğerinden farkı yoktur anlamını da barındırır. Ayrıca bu sade hareket; tevazuyu, kibirden yoksunluğu, önyargısız olmayı, saygıyı ve teslimiyeti sembolize eder. Bu duruş gerek sade görüntüsü gerek taşıdığı anlamları ile seramiğe çok uygundur. Bu seride semazenlerin Lam – elif duruşunda sahip oldukları biçim ve hemen ardından gerçekleştirdikleri selam hareketi, soyutlaştırılmış, figüratif görüntüden uzak durulmuş ve yalın bir çizgi ile seramik formda yakalanmak istenmiştir. Bu tercihin sebebi, bahsi geçen hareketler bütününün zihinde uyandırdığı gösterişsiz ve naif formdur. Bu form kil'in doğadan geldiği saf hali ile de bütünlük sağlamaktadır. Plastikliğin verdiği rahatlık ile form temiz bir görüntüye sahip olmuştur.

Sema denince akla gelen ilk hareket olan dönüş hareketi, rapordaki seri çalışmalar için öneme sahip bir diğer esin kaynağıdır. Bu harekette semazenler sağdan sola doğru dönerlerken, sağ elleri dua edercesine yukarıda, sol elleri ise teslim olurcasına daha aşağı vaziyettedir. Bu dönüş hali çömlekçi çarkındaki kilin seramik ustasının elinde sıfırdan varolması ile benzerlik sağlamaktadır. Seramik çamurunun çark ile dönerek yükselmesi ve şekillenmesi gibi semazen'de sağdan kabin etrafında dönerek ruhunu yüceltir. Hareketin en belirgin özelliklerinden biri

ise, semazenlerin başlarının sağ tarafa hafifçe eğik, yüzlerinin ise sol tarafa bakıyor olmasıdır. Bahsi geçen bu hareket, raporun ikinci serisi olan “Vuslat” serisinin çıkış noktasıdır. Özellikle bu görüntüden esinlenilmesinin sebebi, hareketin kişisel olarak çağrıştırdığı temel duygunun teslimiyet ve kabulleniş oluşudur. Bunun dışında hareketin en bilinen tanımının; “Haktan alırız, halka dağıtırız” oluşu bu düşünceye vurgu yapılması gerektiği inancına sebep olmuştur. Kişisel düşünceye göre bu anlam sahip olunan maneviyatın gücünü ifade eder. Ayrıca sabır, sebat ve tevekkül gibi Sema'nın temelini oluşturan kavramları en iyi bu hareketin anlattığı düşünülmektedir.

Dönüş hareketi Sema'nın üçüncü selamında oldukça etkilidir. Üçüncü selamda semazenler kendilerinden geçerek çok büyük coşku ve hız ile dönerler. Sema töreninin en vurgulu görüntüsü bu anlarda yaşanır. Bu sahne Allah'a tam teslimiyeti anlatır. Bu görüntünün uyandırdığı his; aşkla yok olmak, kendinden vazgeçmek, ruhunu adamak olarak anlatılabilir. Hareketin hissettirdiği bütün bu düşünceler serilerin genelinde temiz bir anlatım ile sunulmak istendiğinden Vuslat serisinde de aşırılıktan uzak durulmuş, gerek form gerek renk olarak sadelikten yana olunmuştur. Semazenlerin tennurelerini temsilen düz yuvarlak form üzerine semazenlerin kol ve baş duruşları stilize edilerek teslimiyet hissine vurgu yapılmıştır. Farklı sırlar ve pişirim yöntemleri ile estetik değer güçlendirilmek istenmiştir.

Son seri olan üçüncü seride ise, Sema'daki belli bir hareketten yola çıkılmamış Sema'nın çağrıştırdığı genel hissiyattan etkilenilmiştir. “Çokluktaki Teklik” adlı seride semazenlerin kendi içlerinde ve bir bütün olarak birbirleri arasında ahenkle gerçekleştirdikleri Sema töreni, gerek biçimsel olarak gerek içsel anlam olarak, izleyiciye seramik dili ile aktarılmak istenmiştir. Mükemmel bir senkronisazyona sahip olan semazenlerin dönüşleri, gezegenlerin evrendeki hareketlerini, insanın topraktan gelip toprağa dönmesini, hepimizin bir bütünün parçası oluşunu, yaşamın sürekli bir gelişim ve dönüşüm içinde oluşunu akıllara getirir. Tıpkı toprağın doğadaki saf halinden, işlenerek ve su ile yoğurularak balçık haline getirilmesi, şekillendirilip, pişirilmesinden sonra seramiğe dönüşmesi gibi. Bu düşünceleri hayata geçirmek için semazenlerin dönüşleri soyutlaştırılmış bunu yaparken seramik malzemenin esnekliğinden faydalanılmıştır. Kalıp tekniği ile

seri üretim yapılarak ikili üçlü dizilimler sağlandığı gibi çok sayıda birim kullanılarak enstalasyon yapılmak istenmiş, elde edilen sonucun estetik açıdan çok daha vurucu olacağı düşünülmüştür.

Bu Sanatta Yeterlik Çalışma Raporu oluşturulurken, raporun konusu ile bağlantılı olarak öncelikle kaynak taraması ve literatür araştırması yapılmıştır. Elde edilen bilgilerin akademik çerçevede analiz edilerek rapora aktarılmasına ve raporda anlatılanların dışına çıkılmamasına özen gösterilmiştir. Konu kapsamında Konya Mevlana Müzesi, İstanbul Galata Mevlevihanesi ve Gaziantep Mevlevihanesi ziyaret edilmiş, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından her yıl Mevlâna'nın ölüm tarihi olan 17 Aralık tarihinde gerçekleştirilen Şeb – i Arus Vuslat Törenleri'ne bir çok kez tanıklık edilmiş fotoğraf ve video arşivi oluşturulmuştur.

Raporun ikinci bölümünde faydalanılan ve eserleri örnek olarak sunulan sanatçılar ile telefon ve e - posta aracılığı ile görüşmeler yapılmıştır. Yapılan bütün bu araştırma ve inceleme sonrasında seramik uygulamalar için eskiz çalışmaları yapılmış dil birliği sağlanması için tasarımlar da hangi yönde gideceğine karar verilmiştir. Seramik formlarda kullanılacak sırlar ve pişirim yöntemleri üzerine denemeler yapılmış elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurularak, uygulamalarda tercih edilecek renk ve yöntemler nihayi kararlara bağlanmıştır. Uygulamaların hayata geçirilmesinde Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü atölye ve fırın imkanlarından faydalanılmıştır.

Sonuç olarak; bu Sanatta Yeterlik Çalışma Raporunda Mevlevilik geleneğindeki Sema Töreni hareketleri, kişisel bakış açısından yola çıkılarak seramik sanatına özgün eserler olarak aktarılmıştır. Bununla birlikte Sema'nın diğer sanat dallarındaki anlamı ve değeri gözler önüne serilmiştir. Kişisel yaratım gücünden faydalanılarak, Sema'nın hissettirdiği tevekkül ve teslim olma hali ve görüntüsündeki saf, temiz, yalın duruş seramik formlara plastik bir dil ile aktarılmıştır. Yapılan bu çalışma, seramik sanatı ve diğer plastik sanat dalları için akademik bir kaynak olarak hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

ATASOY, N; “Mevlevilikte Giyim”, Mevlana, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3092 Sanat Eserleri Dizisi 460, edt: Horata, O. , Karaismailoğlu, A. , Ankara 2007.

AKTAŞ, A; “Mevlâna Müzesinde Bulunan Mevlevî Giysilerinin ve Mevlâna’ya Atfedilen Giysilerin Giyim Sanatı Açısından İncelenmesi” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Anabilim Dalı Giyim Sanatları Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.

BAKIRCI, Naci; Mevlâna, İpekyolu Turistik Yayınları, İstanbul 2010.

BAKIRCI, Naci; Dergâh – 1 Mevlâna Albümü Āsitâne, Rûmi Yayınları ve Ensar Neşriyat, Konya 2011.

BAL, A. Ali, “Plastik Sanatlarda Mevlâna ve Mevlevîlik Anlayışının İzleri”, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları Bildiriler Serisi no:1, Konya 2007.

BAŞBUĞ, M. , Başbuğ F. ; “Mevlâna ve Mevlevîlik Felsefesinin Resim Sanatı’na Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları Bildiriler Serisi no:1, Konya 2007.

CAN, Şefik; Mevlâna Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri, Ötüken Neşriyat A.Ş, İstanbul 1999.

CEBECİOĞLU, E; *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, http://dosyalar.semazen.net/e_kitap/TASAVVUF_TERIMLERI_VE_DEYIMLERI_SOZLUGU.pdf (Erişim Tarihi: 23.01.2016)

ÇELEBİ, B. Celâleddin; Semâ ve Kâinatın Hareketi, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2013.

DURU, Rıza; Mevlevîname Çeviri Metinler ve Resimlerle Batılı Seyahatnamelerinde Mevlevîlik, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2012.

ELİBOL, Turgut; Mevlâna ve Mevlevilik, Sıradışı Akademi, Konya 2012.

GÖLPINARLI, Abdülbâki; Mevlânâ’dan Sonra Mevlevîlik, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2006.

GÜRER, Dilaver; Hz. Mevlâna’nın Eserlerinde İnsan, Konya: Merhaba Şehir, Aralık 2013.

KARA, M; “Mevlana ve Mevlevilik”, Mevlana, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3092 Sanat Eserleri Dizisi 460, edt: Horata, O, Karaismailoğlu, A, Ankara 2007.

KARAIŞMAİLOĞLU, A; “Mevlana’nın Hayatı, Eserleri ve Sanatı”, Mevlana, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3092 Sanat Eserleri Dizisi 460, edt: Horata, O, Karaismailoğlu, A. , Ankara 2007.

KILIÇ, M. Erol; Tasavvufa Giriş, Sufi Kitap, İstanbul 2013.

KONYAR, R; “Mevlana”, Türsab Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Dergisi, İstanbul Aralık 2014.

MENTEŞ, M. Ümit; Hz. Mevlâna’nın Mirası Sema Ayini Semboller ve Anlamlar, Cinius Yayınları, İstanbul 2011.

MUTLU, H. Serdar; “Toprağın Ateşle Semasında Mevlana”, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslar arası Mevlâna ve Mevlevîlik Sempozyumu Bildiriler II, edt: Elmalı, A. , Bakkal A. , Şanlıurfa Ekim 2007.

MUTLU, H. Serdar; “Devinimin Sonsuzluğunda Semâ”, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi, Mevlâna Araştırmaları Dergisi sayı: 2, edt: Öz, Y. , Kuyumcu H. , Konya 2007.

NAS, Emine; “Mevleviyeh”, Ceramics Technical sayı 35, Kasım 2012. <http://search.informit.com.au/documentSummary;dn=918036102659605;res=IELHSS> (Erişim Tarihi: 11.09. 2015)

OCAK, A. Yaşar; Mevlana, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3092 Sanat Eserleri Dizisi 460, edt: Horata O. , Karaismailoğlu, A. , Ankara 2007.

ORAK, M. Ali; Devrân – 1 Âlem Semâ, Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 223 Mevlâna Kitaplığı, Konya 2013.

ÖNDER, Mehmet; Mevlâna ve Mevlevilik, Aksoy Yayıncılık, İstanbul 1998.

ÖZPARLAK, Fahri; Konya, Hz. Mevlâna ve Sanat, Karatay Belediyesi Kültür Yayınları, Konya 2012.

TOP, H. Hüseyin; Mevlevî Usûl ve Âdâbı, Ötüken Neşriyat A.Ş, İstanbul 2001.

YENİTERZİ, Emine; “Mevlâna’nın Kişisel Değişim ve Gelişime Dair Düşünceleri”, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Arştırma ve Uygulama Merkezi, Mevlâna Araştırmaları Dergisi sayı: 2, edt: Öz, Y. , Kuyumcu H. , Konya 2007.

YÖNDEMLİ, Fuat; Mevlevilikte Semâ ve Mûsikî, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul 2007.

YÖNDEMLİ, Fuat; Mevlevîlikde Semâ Eğitimi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

İnternet Kaynakları

Türk Dil Kurumu İnternet Sitesi

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts

(Erişim Tarihi: 10. 09. 2015)

Semazen Mevlana Müzesi İnternet Sitesi

<http://muze.semazen.net/content.php?id=00066>

(Erişim Tarihi: 15. 09. 2015)

UNESCO İnternet Sitesi

<http://www.unesco.org/culture/ich/en/RL/mevlevi-sema-ceremony-00100>

(Erişim Tarihi: 23.11.2015)

The Morgan Library & Museum İnternet sitesi

<http://www.themorgan.org/collection/treasures-of-islamic-manuscript-painting/thumbs> (Erişim Tarihi: 25.12.2015)

Ressamlar İnternet Sitesi

<http://www.ressamlar.gen.tr/jean-leon-gerome/>

(Erişim Tarihi: 18.01.2016)

Galerimiz Sanat Galerisi Sitesi

<http://www.galerimiz.com/exhibitions/18/> (Erişim Tarihi: 12.01.2016)

EK 1.¹¹

Mevlevi Terimler:

Baş Kesmek: Selam vermek için baş eğmek.

Can: Bektaşilik ve Mevlevilikte tarikat kardeşi

Çile: Dervişlerin kırk gün süre ile kendilerine uyguladıkları zahmetli ve perhizli dönem.

Dede: Mevlevi tarikatında çile doldurmuş olan dervişlere verilen unvan

Dergâh: Şeyhlerin ve dervişlerin ikamet ettiği yapıdır.

Hatt - ı İstiva: Mevlevî tabiridir. Semahanede, Şeyhin oturduğu post ile tam karşısına tesadüf eden ve insanlık makamını temsil eden "meydan kapısı"nın arasında olduğu varsayılan düz çizgi hakkında, bu tabir kullanılır.

Hû: "O" anlamında Arapça bir zarftır. İlâhî isimlerdendir, yani Allah'ın güzel isimlerinden biridir.

Hücre: Küçük oda anlamına gelir. Tekkede bin bir günlük çileyi tamalayan dedeye tahsis edilen yerdir.

Meydan: Arapça, geniş alan demektir. Tasavvufta, kâinat anlamındadır. Mevlevî Meydanı, ayinin yapıldığı yerdir.

Mutassavıf: Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adanmış kimse, İslam gizemcisi, sufi

Pir: Farsça, ihtiyar, yaşlı kimselere pîr denir. Tasavvuf liderine de pîr adı verilmiştir.

Post: Mevlevilikte post, Mevlâna'nın makamıdır. Post'a oturan kişi Mevlâna'yı temsil eder.

Sema: Arapça, dinleme, işitme, anlamına bir kelime. Dinlenen ilahinin veya bir müziğin etkisiyle coşup dönme.

Vahdet: Arapça, birlik demektir.

Vahdet – i Vücut: Arapça, varlığın birliği demektir. Allah'tan başka varlık olmadığının idrak ve şuuruna sahip olmak, bilmek.

---

¹¹ Terimlerin bazıları Türk Dil Kurumu'nun İnternet sitesinden bazıları ise; Prof. Dr. Ethem Cebecioğlu'nun "Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü" adlı eserinden alınmıştır.

Gökçe UYSAL

Kişisel Bilgiler:

Doğum Tarihi: 1985 Ağrı / Patnos

İş Adresi: Gaziantep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Bölümü

E – Mail: gkeusl85@gmail.com
gokceuysal1@hotmail.com

Eğitim Bilgileri:

2009 / 2012 Erciyes Üniversitesi / KAYSERİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı (Yüksek Lisans)

2003 / 2008 Anadolu Üniversitesi / ESKİŞEHİR
Güzel Sanatlar Fakültesi / Seramik Bölümü (Lisans)

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Tezler:

Yüksek Lisans / 2012 Ocak

Tez Konusu: “Tekstil Ürünlerinde Kullanılan Düğme Formundan Yola Çıkararak Çağdaş Seramik Uygulamaları”

Bilimsel Faaliyetleri:

---

1. Uysal Gökçe, (2014). “Hazır Nesne'nin Sanat Objesine Dönüşümünde İzlenen Yollar”. SERES 14.

İş Deneyimleri:

2015 – Devam Ediyor: Araştırma Görevlisi Gaziantep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü

2014 – 2015: Araştırma Görevlisi Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü

2013 – 2014: Araştırma Görevlisi Gaziantep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü

2012 / 2013 Nüans Seramik ve Cam Atölyesi (Özgür Yıldız) /ANKARA

Katıldığı Sergiler:

2016 Gaziantep Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Elemanları Karma Sergisi “YÖN”, Cenani Konağı Kültür ve Sanat Merkezi / GAZİANTEP

2015 Acil Çıkış Sergisi Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergi Salonu

2015 Prof. Hamiye Çolakoğlu Anısına "Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü Öğretim Elemanları ve Lisansüstü Öğrenci Sergisi" Çankaya Belediyesi Çağdaş Sanatlar Merkezi / ANKARA

2015 Sanat Eğitimcileri Derneği (SEDER) Sergisi, Art Ankara Çağdaş Sanat Fuarı

2014 Ziraat Sanat Karma Seramik Sergisi / ANKARA

2013 Çankaya Üniversitesi “YENİLENME” Sergisi /ANKARA

2012 3.Uluslar Arası Gizem Frit Seramik Yarışma Sergisi / SAKARYA

2012 İzmir Rotary Altın Testi Seramik Yarışma Sergisi / İZMİR

2010 / 2011 Uşak Üniversitesi Seramik Karo Yarışma Sergisi / UŞAK

2010 Erciyes Üniversitesi Yüksek Lisans Sergisi / KAYSERİ

2010 Erciyes Üniversitesi 50 Genç Sanatçı 50 Sanat Eseri / KAYSERİ

2004 / 2006 Muammer Çakı Seramik Yarışma Sergisi / ESKİŞEHİR

2005 Çizgi Kahramanlar Karma Sergisi / ESKİŞEHİR

Katıldığı Seminer ve Çalıştaylar:

2014 Hacettepe Üniversitesi 4. Uluslararası Macsabal Odun Pişirimi Sempozyumu / ANK

2014 Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye Sır ve Boya Semineri / ESKİŞEHİR

2013 Hacettepe Üniversitesi 3. Uluslararası Macsabal Odun Pişirimi Sempozyumu /ANK

2012 Hacettepe Üniversitesi 2. Uluslararası Macsabal Odun Pişirimi Sempozyumu / ANK

2011 Akdeniz Üniversitesi Uluslar arası Katılımlı Akdeniz Seramikleri Semp. /ANTALYA

2010 Avanos Tuz Pişirimi Çalıştayı /AVANOS

2009 Uluslararası Katılımlı Güzel Sanatlar ve Tasarım Semp. / ESKİŞEHİR

2007 Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye Sır ve Boya Semineri/ ESKİŞEHİR

2004 Uluslararası Seramik Sempozyumu ve Sanat Eğitimi Değişim Programı / ESK